Дебора Фоґель

АКАЦІЇ КВІТНУТЬ

Монтажі

Київ

Debora Vogel

AKACJE KWITNĄ.
Montaże

Wydawnictwo Austeria
Kraków 2006

Дебора Фоґель

АКАЦІЇ КВІТНУТЬ

Монтажі

Переклад з польської
Юрка Прохаська

ДУХ І ЛІТЕРА

УДК 821.162.1-4
Ф744

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ЄВРЕЙСТВА

Ф744 **Дебора Фоґель.** Акації квітнуть. Монтажі / Пер. з пол. Юрка Прохаська. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2017. – 80 с.

ISBN 978-966-378-565-3

Збірка есеїв, «монтажі», як її називала Дебора Фоґель, постала не тільки з листувань (сьогодні зниклих) із Бруно Шульцом, але і з її власних, оригінальних естетичних теорій. Фоґель захоплювалась конструктивізмом у живописі та модернізмом у літературі, але глибоко в душі залишилась митцем-ліриком. Своїм текстам вона старалась надати рис газетного репортажу, композиції, складеної з окремих швидких знимків, таких, що наче не зазнали відбору. Її герої, навмисно схематичні і схожі на манекенів, гуляють вулицями вигаданого, геометричного міста, яке нагадує то Париж, а то Львів.

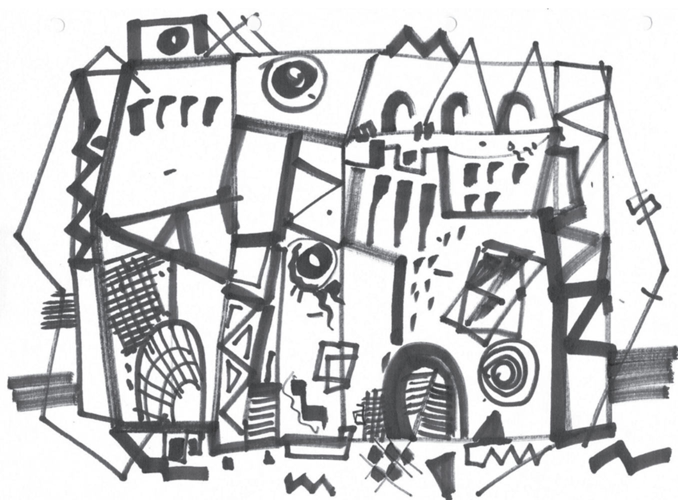
Видавці: *Костянтин Сігов та Леонід Фінберг*

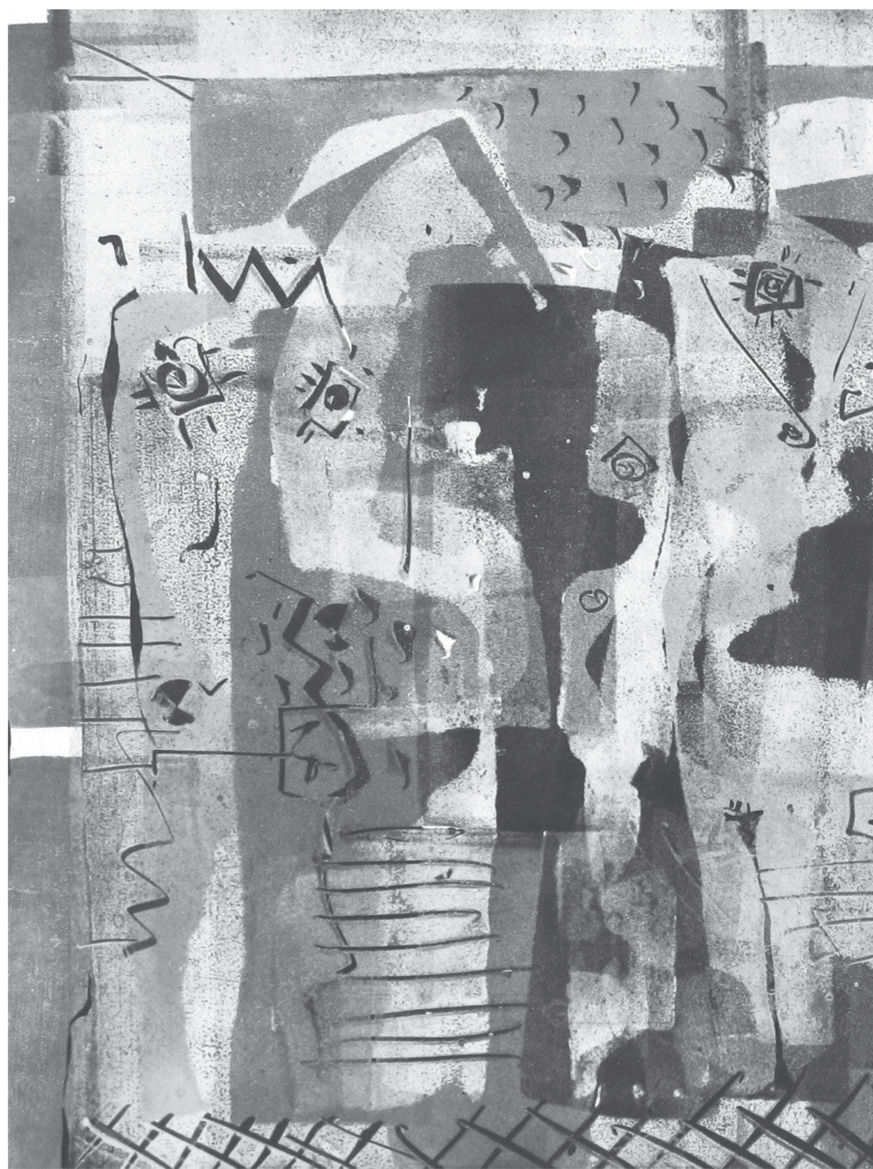
Відповідальна за випуск: *Анастасія Негруцька*
Коректор: *Валентина Пасічна*
Верстка: *Ірина Риндюк*
Дизайн макету та обкладинки: *Олександр Ходченко*

Автор світлини Юрка Прохаська – *Маркіян Прохасько*

В оформленні книги використані художні роботи
Віктора Гукайла

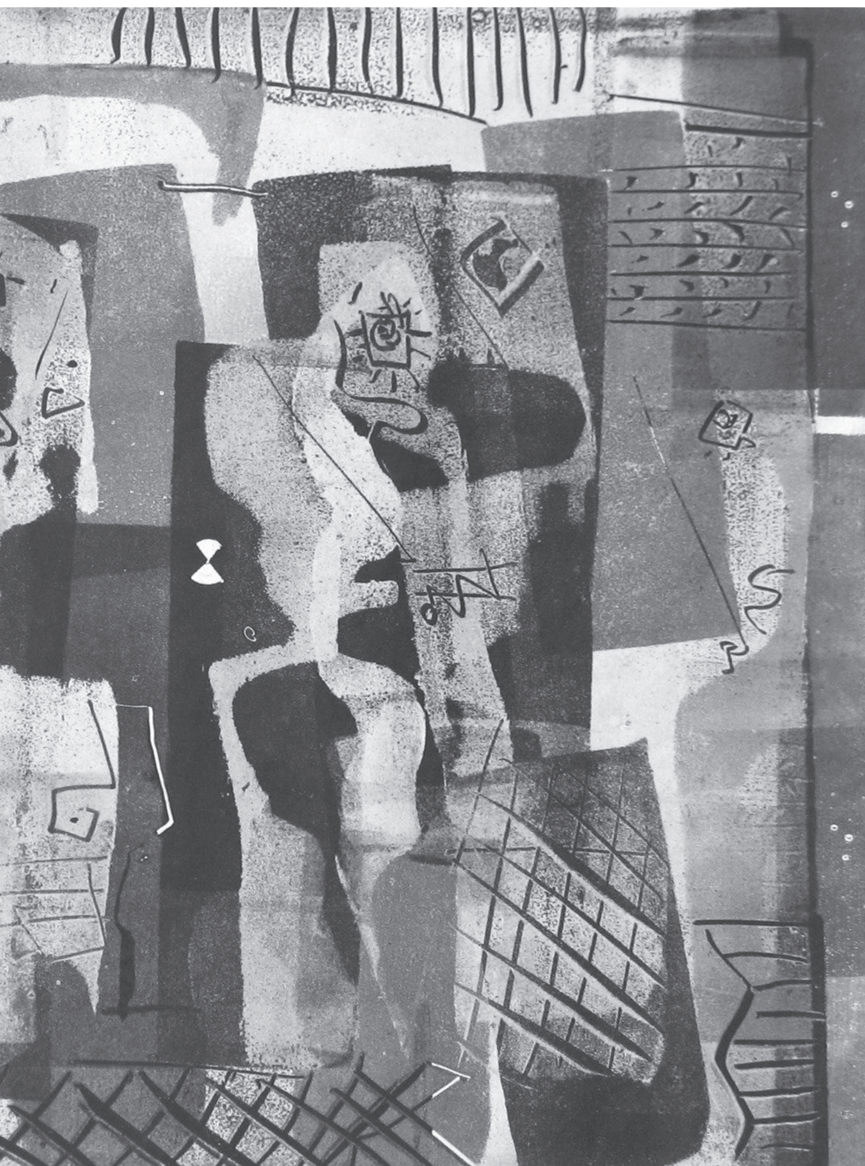
ISBN 978-966-378-565-3

КВІТНИКАРНІ З АЗАЛІЯМИ

1933

ВУЛИЦІ Й НЕБО

Того дня вулиці відбивали небо. А небо було сіре й тепле. Завжди, коли небо сіре, вулиці втомлені та солодкі, як сірі й теплі моря.

Того дня всі, хто опинявся на вулицях, – просто-таки гинули за якоюсь неочікуваною зустріччю. Як колись вже раніше.

Отож урешті людей допала туга, безпорадна й незбагненна, за романом, довгим і з подробицями, з докладним описом долі головного героя, хай навіть старомодним.

Цей роман неодмінно мав починатися словами «…того дня…», …в сірий день з вулицями, як сірі солодкі моря…

(тут йде дата календаря…)

йшов вулицею Л. пан у світлому пальті і чорному мелонику і підводив підсумки свого дотеперішнього життя…»

Саме в такому стилі мав бути витриманий цей роман, і з більш-менш такого змісту мало все починатися в романсі, за яким затужили тепер раптово й неодмінно.

І саме про це йшлося: якого перебігу може прибрати життя, що може статися за ціле звичайне життя, і як ті долі людські беруться з нічого: з блакитного повітря, з торканих речей і липкої нудьги, з однієї банальної зустрічі?

І, мов досі не залагоджена – хоч уже стільки років прожито – справа, почало дошкуляти дуже давнє питання: як жити? При цьому воно знову було таке банальне, як і тоді, і так само не рахувалося зі своєю банальністю, як і тоді, вперше.

На сірих, як море, вулицях й справді тим часом почався незауважений ще багатьма, новий романс звичайного життя.

Вулиці з цього романсу пахли еластичністю, склом і ходінням.

Пахнули чимось іще незвичним: твердістю й округлістю предметів.

У тих вулицях загусав простір, наче маса, липка і розлізла, в речі дивного ґатунку: в різного роду округлості й пласкості, переважно білі та сірі.

Плахти білого, повного простору з'являються в цьому романі, їх тлумачать як події; мури виступають в тому романі: густі, як туга і як спека. Мури: ще біліші, ніж насправді, в дні, виліплені з сірого неба й чекання, меланхолійно-білі, або твердо-білі.

І речі тут такі, як площини, кулясті, квадратні, прямокутні. (У звичайній номенклатурі це: сукні, меблі, асфальти і люди).

Люди ж із цього роману – живуть такими речима, як: пласкість й кулястість, біла, сіра, кольорована; чекають на неї: як на пригоду єдину.

І так починався більш-менш перший розділ цього романсу:

«В сірому небі стояли мури, білі, мов атлас. Стояли мури, на вигляд, як лак і папір. Вулицями йшли люди: постаті, вийняті й дібрані з романсу, званого життям».

ВУЛИЧНИЙ ПИЛ

І саме в той час – був квітень, перший місяць липкого листя, і полудень – сталася ось яка річ: біля бордюру білого тротуару завирувала купка полового пилу і розсипалася в блідому ще повітрі, зовсім низько, навіть не півметра над асфальтом хідника.

Однак ця нітрохи не промовиста подія попереднього року і дворічної давнини, здавалося, твердила, що все повернулося на своє зви-

чайне місце і що далі триватиме у визначеній послідовності, у відповідності з незмінним правилом.

Мабуть, саме тому ця подія наразі набула такої ваги для людей і тому викликала зворушення, оскільки в людях були безповоротні справи.

Тож ця сама подія стала вихідною точкою для цілої серії дивних подій, де все мало перебіг цілковито відмінний від звичного ходу речей, і важливим було щось інше, ніж звичайно.

Це почалася щорічна серія банальних подій, як-от: липка лакована спека і ходіння вулицями; кобальтові «сади вечірніх вулиць» і туга за шорсткими речами; речі: різні речі, круглі, прямокутні, квадратні; речі тверді, липкі, еластичні, і банальні зустрічі: зустрічі, схожі на запашні метали.

Врешті: справа з «програним щастям» – саме так називали ту річ, відому і вже звичну в хроніках життя. Кожен рік життя має якийсь план щастя і якусь програну справу.

Від полової грудки пилу повіяло запахом спеки і невідомих можливостей.

І не було вже часу, який можна було потратити.

БУДИНКИ З РИТМОМ

Гамір і твердий рух ще неготових і незужитих речей можуть остаточно засвідчити, що життя сповнене сенсу й потрібне, і що нема часу, який можна потратити.

Отож так стається, що в сірих й ніяких просторах фабрик сукна і скла, паперу й металевих виробів, що скрізь там виробляють теплу й еластичну матерію самого життя, а солод, що

краплями цідиться з душі людини вже з сьомої години сірого ранку (цей солод на щодень називають енергією), він наче досконала машина, яка переробляє липку нудьгу і повільність світу на твердість і на події.

Вже якийсь час у щораз іншій фабриці наставала біла тиша. Спочатку – важка й липка брила, потім, за якийсь час, ставала, ніби сумна й безпорадна паперова маса. На вулицях було видно людей, в яких було забагато часу і які вже забули, як виглядає пригода із втомою.

Вони сиділи на вуличних лавках уже в липко розквітлих полуднях; на лавках великих бульварів сиділи вже о блідій годині сьомій, на ще вологих світанках; потім: синіми вечорами, всі в руках електричності; над ними – тріумфальна реклама «Ford» і зубної пасти «Odol».

Перед вітринами великих магазинів зупинялися: перед жіночим вбранням, з приємним звучанням назв, що ваблять своєю вишуканою лінією: Жан Пату і Моліно; перед рядами краваток – найвишуканіші краватки марки «Record».

Спочатку ноги не хотіли йти, зате потім вже йшли без упину.

На вуличних лавках сиділи люди й дивилися вниз, на сірий бетон тротуарів; на лавках сиділи люди, які не відчували втоми і не бачили дерев, що бубнявіли маленькими липкими листочками.

На фабриках тим часом стояли нерухомі машини; сумні, як нудні люди, як паперові вироби. І нараз пласкі й позбавлені виразу: неокреслені туги; люди, які не мають куди піти вже з сьомої ранку.

Так минає перший місяць липких бруньок і блакитної, легкої, ніби ні до чого не зобов’язаної, атмосфери.

ВЕСНА І КАРТОНКИ ВІД КАПЕЛЮХІВ

Тим часом на світанках весна переливалася плахтами соковитої, потятої зелені, потятої – при ближчому розгляді – на пальчасте листя каштанів і листя бозу, непретензійно «подібне до серць людських».

Море зелені мінилося тоді перед шибами будинків і трамваїв; здіймалося ближче до полудня, як море сірих вод, аби принишкнути з настанням пополудня, а під вечір майже затверднути в брилі зелені.

Так минув другий місяць липких бруньок і блакитного повітря.

Тоді ж постановили – хоча, по суті, тепер, як і завжди, не було для чого і для кого – постановили «жити», і всі розуміли це слово: «жити».

І почали лаштуватися до днів, коли спека розквітає, наче кругла й цупка квітка зі скла – як хтось готується до давно очікуваної зустрічі.

Цю справу з зеленню витлумачили як зустріч із самим життям, з великою подією життя, представленим цим разом – і, як звичайно о цій порі, – лакованою й безпорадною спекою, і нечуваними можливостями, як завжди.

Ось тільки ця подія набула нечувано банального перебігу, власне як завжди, а саме:

Всі тротуари й вулиці засипав раптом половий картон і папір пуделок та торбинок від капелюхів та дамського вбрання, як рожеве листя каштанів засипає сірі червневі вулиці.

А тротуарами і скверами пливли жіночі торси: з підкрученим волоссям античні торси без очей; без очей на хвилі м'ясистої зелені і на громаддя прерізних, незвичайних і делікатних справ, що діялися навколо і мали скоро минути. (В античних торсах, у бюстах з перукарських вітрин і в дамських бюстах з вулиць сліпі заглибини очей видивляються за життям; вони спраглі

незнаних дрожів щастя і його незнаних можливостей).

Робили все, що було в людській спромозі: то було *arrangement* прийняття, готованого життю. І при цьому судилося виявити, що порцелянові торси з персами не годні прийняти життя відповідніше, аніж: новими, ще незужитими сукнями.

Того року в моді і в обігу були тканини зернисті й м'ясисті; серед кольорів: теплі хроми і матова споглядальна сієна. В них ще звучали млосні туги й тривоги сировин і життя.

При цій нагоді відкрили також незрозумілий, але й безсумнівний вплив нових, ще еластичних і незужитих матеріалів: зауважили, що вони допомагають забути про речі пропащі, з якими вже нічого не поробиш; а отже можуть помогти жити.

СІРІ МОРЯ І МУШЛІ СЕРДЕЦЬ

На березі сірого Балтійського моря зеленіють тополі у жовтім піску. На березі сірого моря лежать тисячі мушель, виплюнутих з води, що хвилюється сірістю і життям.

У сірому морі літніх вулиць раптом заносить млосними пахощами морських трав. Цей запах вносить на вулиці неспокій, як несподівані й приховані можливості. Вже літо.

Тоді люди розуміють, що життя, яке зреклося «чекання» – так називали той первень безпорадної й липкої важкості в людині, – сумне і безплідне: мушля, виплюнута із млосного моря туги.

Тоді людям хочеться ще раз «потужити»; геть безпорадно, як колись.

І раптом на вулицях починає опадати велике листя програних справ, і стає безсумнівним, що можна пропустити якісь безповоротні справи життя, і що ніколи вже потім нічого не приходить, як уперше.

У день, такий сірий, як важке Балтійське море в половому світлі, не можна було хотіти «саме того, що приходить».

У такий день, коли вулиці мокрі й віддзеркалюють сіре небо, – ніщо не може вберегти від жалю змарнованих справ.

І однак: стільки днів у житті, стільки людей. Треба забувати: нас завжди ще щось чекає в житті.

ДОЩОВІ ДНІ

Потім надійшла серія днів з дощами. Згідно з календарем мали настати ті дні, як із жовтого лаку, що липнуть до пальців й душі з незрозумілою розлогістю, в якій усе має несподіваний сенс.

Тим часом дні обсновувала пізня, тупа сірість, і треба було знову спертися до яскравої стіни плакатів, вдаючи чекання на когось домовленого, хоча чекати не було на кого.

А в певні пополудні й сутінки навіть наступала цілковита певність, як у немодному шлягері, що давно вже вийшов з обігу, де йшлося про те, що «життя треба рвати, як молодії вишні, поки ще час й не розвіявся чар…»

То були безсумнівні слова, що нагадували клейкий і безнадійний запах зношених дорешти суконь і якихось давніх, безпорадних ситуацій, про які хотілося би забути без решти, з яких неможливо жити спогадом.

У ті дощові дні року 1933 реабілітовано як невилучну частину життя ту річ і фатальність, яка діялася тоді з людьми. Та, як звичайно, речі найближчі і мало вже не банальні, – виявилася і ця справа неймовірно далекою від життя, мало не вигаданою. Тоді також зауважили, що навіть фігура героїчного життя, яку з певного часу пов'язували з рухом і обрисами прямокутника, містить краплю меланхолії в тому сірому видовженні лінії і сумнім повторюванні; що з огляду на це, життю, можливо, й потрібна краплина меланхолії?

Отож так вони здобули несподівані шанси: всі історії «поламаних серць»; «ходіння вулицями, які вже нічого не хочуть» і «чекання на життя». Здавалося, усе воно було частиною життя.

В ті дні, сірі від дощів, у барі «Femina», цілісінький місяць поспіль, щовечора грали танґо з текстом, «що або все, або нічого»…

АЗАЛІЄВІ КВІТНИКАРНІ

У місті блакитної сірості й п'яти мільйонів ніг – є також крамниці з велетенськими, пласкими, кулястими квітами.

Азалії в квіткарні на бульварі Монпарнас у Парижі досконалі. Кольору лосося і кольору помаранчі, вони презентують у ста нюансах колір маринованої в сухому вині риби лосося і колір кулястого плоду помаранчі.

Азаліям з бульвару Монпарнас не потрібно вже пахощів протяглих і контемплятивних, як звичайним квітам. Вони можуть уже бути як з атласної бляхи, бляхи без запаху: всю душу вклали в колір, незбагненний і сповнений сумовитих досвідчень, як метал бляхи.

Справа діється вліті 1933, одночасно з описаними подіями.

Через шумкий бульвар Монпарнас раптом проходить велетенський смуток – бляшане море меланхолії. І добирається, невідомо кудою, до крамниці з азаліями.

Надворі день сірий і солодкий, один із цілої серії; люди шукають твердих предметів для рук, або стін сірих і стін кольорових плакатів; вони в пошуках подій виразних та однозначних; а те, що діється з азалієвою крамницею, по суті, дуже подібне до справи давно відомої і геть посполитої, але довший час неможливо пригадати собі, звідки ж ми знаємо цей тягар, тупий і безбарвний. Аж раптом усвідомлюєш, що він з'являється щоразу, коли якась річ нашого життя добігає кінця і нічого більше з нею статись не може.

Перед тією крамницею з азаліями, виконаними з меланхолійної та водночас цупкої бляхи, що ніби випробували вже усі можливі запахи, життя стає раптом як колія, довга й сіра, де все вже залагоджено і проминуло все, що мало настати.

І раптом нестерпними стають речі досконалі, й солодкі зустрічі, і вишукані помаранчеві азалії.

І раптом хочеться, безглуздо, аби кімнати були якісь неформені, кімнати завеликі, приладдям й людьми захаращені; і «долі програні», і «любові невдалі», «нещасливі любові»…

То пнеться й плететься бур'ян туги за справами, сповненими шорсткої самотності; і за каправим листям безладу.

І ніби ґротескове мотто копійчаного роману життя – формується таке ось речення:

«Серед речей досконалих немає вже місця життю… звідти береться тупий сум, звідти полишеність, що супроводжує кожну гарну річ. І для

цього людям потрібна крапля сирого безладу і шорсткої полишеності в речах…»

Подумати тільки, що до цих далекосяжних речень довели незначущі азалії, як із сумної бляхи споряджені!

Але так завжди: нічого не варті речі нагадують про найважливіші справи життя.

СОЛДАТИ МАРШИРУЮТЬ

А літо, яке нарешті прийшло, відбувалося чином незвичайним і невідповідним правилу й календарю.

Настало й минало без жовтих спек, без мух і без мотилів. Не мало ані глибоких проспектів горячі, коли раптом усе ще можна зробити, ні скляної тиші, в якій усе вже завжди втрачено. Та все ж відбувалося, і минало.

Розпізнати це можна було за деревами, що темніли в зелені. Потім за жовтінням уже де-не-де каштанів.

(З таким літом ніяким чином не можна рахуватися, отож треба дати листю по черзі темніти і жовкнути, а «серцям» – яке ж старомодне слово – бути ніби посудинами, що переливаються від програних справ).

Було так, ніби рахунок життя десь загубили, ніби це літо нерішуче й тупе.

І хоча кілька тижнів тому – і саме так, як щороку о цій порі липкого листя, – постановили «жити» – тепер ця постанова ніби геть випала з пам’яті. І люди вже нічого не хотіли і робили все без переконання, не віддаючись до решти, ніби в непевності, що в цей момент випадає чинити і як воно піде далі.

Потім, одного дня, людей охопив потворний якийсь поспіх: надолужити все, що до життя належить.

І саме так це й сформулювали: «надолужити життя».

Аж тут у цю атмосферу катастрофічних напруг увійшла подія, яка недвозначно вказувала, що світ стоїть, однак, на давньому, прорахованому і добре заснованому місці, і що завжди можна «повернутися до життя».

Ця подія виглядала ось як:

На вулицях марширують солдати. Марширують великими прямокутниками. Зодягнені в мундири сірої блакиті, сірості теплого дня без сонця. А на блакитних мундирах солдатських – чотири ґудзики до блиску начищені, бездоганно кулясті ґудзики чотири.

Люди-солдати стоять на вертикальній поготові. Ось: ліва нога йде вгору, ось: права нога; ось знов окремо кожна нога повертається на асфальт під цупким, прямим кутом до вулиці. І раптом здається, що вони думають тими ногами; що споглядають ногами, зануреними в марш, якусь справу кутасту й пласку, може, подію того ходіння великими блакитними прямокутниками із солдатських мундирів і з ґудзиками в полиску?

В певному, від початку визначеному і щодень тому самому місці випорскував блакитний прямокутник, грубий фонтан голосів: найчастіше співали якесь танґо, в короткому ритмі маршу витримане.

Цей силогізм ходіння здавався того літа не менше і не більше безцільним та непотрібним, ніж будь-яка інша подія. Тож ніхто навіть не дивувався, що до неї можна ставитися з усією безнадією, притаманною життю: як до речі прийнятої і самоочевидної.

І так не знаємо остаточно, що може стати важливим у житті, і що кожна річ може бути важливою по-інакшому, ніж її визначено: тож блакитний прямокутник солдатів на марші допомагав того літа «повернутися до життя». Настільки ціла та затія була подібна до самого життя.

По черзі квітнули: жасмини, акація, нарешті липа.

І знову, на хвилю, було «замало життя», як тоді, коли щастя визначає його міру і велить громадити «життя».

Ось до чого спричинився блакитний прямокутник солдатів; він виконував роль щастя того літа без мух і без спеки.

ЗОЛОТО ВЕЗУТЬ КОРАБЛІ

Саме так і було: все те, про що досі йшлося, відбувалося влітї року 1933, і саме так.

Все це було автентичне. І важливе для людей, як саме життя, хоча світ наповнювали події, належні до іншої серії та порядку.

Ті інші – то були справи, пов'язані з долею матерії. А йшлося насправді – інакше це годі було окреслити – про врегулювання справи тієї безпорадної матерії, приреченої разом зі своєю долею на людей. Щоякийсь час світ заростає бур'яном безладу, і тоді з'являються дивні люди, сліпі потреби і пристрасті: переставляти і переробляти, впорядковувати життя по-іншому. І саме такий час тепер настав.

Але спочатку ця подія прибрала такої подоби:

Під обшарпаною брамою у стилі бідермаєр, на вулиці Скарбківській, 28, чекають безробітні.

Щопершого і п’ятнадцятого піднімаються нагору: сходами, ущент стоптаними. І за абеткою. Потім чекають далі. Хочуть перечекати час, який не рахується, аж поки не розпочнеться «життя».

У той самий час не мають більше нічого вдіяти з липкою матерією та золотом; з життям і зі щастям – королі вугілля, масної нафти і сірників. Надто багато речей було для них у світі, і невідомо, що було вдіяти з непотрібним тлумом продуктів.

Тоді також стається річ, яка може бути ілюстрацією, наскільки щось може бути геть поіншому важливим, ніж назагал, і рівною мірою бути частиною життя – як одного разу вже виявилося з нагоди паризьких азалій і солдатів на марші.

Ось і виявилося тоді якось, що замало золота на світі, і що його дорогоцінні стебла давно вже заросли бур’яном і брудними стосами речей, призначених для купівлі. І тоді країна Америка, пейзаж зосереджений і сповнений твердої рівноваги – взялася забирати своє золото в ницої і розпусної, м’якої і політичної Європи.

З європейських портів вирушили пароплави «Беренґарія», «Ліверпуль», «Ґеорґіка», а один шалений корабель називався навіть «Мангеттен».

У 250 незугарних скринях, що захаращують трюми, плине червоний метал океаном. Ніхто не зважає на цей безіменний і фантастичний вантаж, ніхто не думає про те, що золото міняють на речі: на сукні, на взуття, на картоплю.

Отож у всій цій справі може виявитися важливим, наприклад, пейзаж із червоного золота і фантанстичного кобальту моря, сповнений незрозумілого, хоча й найпевнішого змісту.

Та люди ще цього не бачать. У безробітних людях з-під брами на вулиці Скарбківській, 28, ще липкий осад днів, коли вони переробляли матерію життя, пісну й масну, невиразну

й смердючу, на перли для чужих жінок, напахчених «*Паризьким надвечір'ям*», перфумами, невідомо, в якому місці на сукні розпорснутими.

Вони ще просякнуті клейким і пласким запахом нудьги й гіркоти, цупкої, як листок лопуха. Ще не відчувають щастя, повсюдного там, де є речі тверді, що пахнуть металом і рухом.

Вочевидь, це не важливо ще у плановій епопеї життя, і воно чекає, поки все решта буде полагоджене. Та вже тепер видно річ, яка настане невдовзі. Вона вже лежить у липкому повітрі цього стояння під брамою установи для безробітних; кисне в цьому порожньому і відгородженому від решти світу стоянні.

Незабаром настане. Прибере подоби нищівної туги за сірим галасом; за безпорадним солодом пласких речей; за твердою повнею кулястості й лагідною меланхолією прямокутних предметів.

І тоді вже не буде часу на питання: «навіщо» чи «для кого».

КАЛЕНДАРНЕ ЛІТО

Та врешті прийшло літо з календаря, і можна було повернутися до звичайної почерговості й порядку життя. І не треба було вже пильнувати, аби не запасти в якийсь фатальний шерег подій, заблуклий з чужого виміру, з якогось марґінального часу, який ніколи не зупиняється і неподібний сам до себе.

Отож у вродженому плані тих днів лежить сум усього, що може настати і що є частиною життя; ці дні – всі як із бляхи; з бляхи досвідченої та сумної, і ніби з безпорадного лаку. І саме таке життя настало.

Тепер вже не йшли окремо: одвічна, бляшана безпорадність людини і спека з липкого лаку; речі пропащі й переквітлі акації; ходіння кулястими площами і жовтіння дерев.

Зелене, м'ясисте листя, брили запашних кольорів і програні речі тепер надалі належали самі собі; і знов можна було все це огорнути однією назвою, взятою з незвичайної та незужитої ще термінології: днів металевих, цупких суконь, рук і квітів. Метали, лак, спека, ходіння вулицями і площами мають у собі однакову, безпорадну й солодку цупкість. А літо – все як з металів, жовтих і сірих.

Люди ж були якимось чином щасливі; саме так виглядала та річ, яку називаємо щастям.

Тільки люди, про яких кажуть, що їх «зламало життя», навіть не вміли відчувати смутку. І саме з ними-от і сталася одна з тих незрозумілих та недоречних історій, з яких зазвичай складається життя.

«СЕРЦЯ РОЗБИТІ ВЖЕ НАЗАВЖДИ»

З життям справа тоді виглядала так: всі орієнтувалися – хоч і не всі про це знали – на фігуру прямокутника, цю героїчну фігуру життя і сірих пригод. Вона була як довга поверхня, сповнена монотонності, зосереджених, твердих рухів і солодкої меланхолії.

Того літа, однак, почали терпіти елемент округлості: він набував кшталту м'якої тілистості; туги й чекання; виступав як потреба безсенсовних подій.

І раптом стало очевидно, що для життя потрібно щастя. Одночасно виявляється, що є повно людей з «розбитими серцями».

Вони ходять вулицями. Торкаються чужих рук і листя.

Якщо це жінки – вони змінюють капелюшки й сукні: і той, і той матеріал, зернистий і атласний; кольор задушливий, а чорнота холодна.

Адже ж: «не можуть жити». Саме так: не можуть жити. Між ними й життям стоїть неважлива річ, яка мала статися, а не настала. Саме й мала дати оту краплину щастя, завжди потрібного для життя.

Того літа якимось чином знову почали рахуватися з людьми, які казали, що в них серця розбиті назавжди:

Так, ніби вони також – не менше і не більше, як усі ми, – мали бути лише прикладом та ілюстрацією однієї з кількох можливостей в житті.

Банальні серця, пронизані стрілами, серця з блідо-рожевих мурів Утрілло і всіх задніх мурів міста, вочевидь, рівною мірою є складниками життя, так само як ходіння, щастя й листя з хрому марки «Pelikan» у жовтні-місяці і в листопаді.

ГОРИ Й РІКИ, ЯК В РОЦІ 1926

Та чудова пригода з контемплятивними кобальтовими горами і ріками з холодного металу води може знову приключитися щойно тоді, коли ми знову – знову по кількох роках – «зламані назавжди».

Тоді гори в блакитній імлі знов можуть бути як сливи, і нагадувати водянисту тугу людини; а гори в сірій імлі – мов яблука, які, знову-таки, доведеться порівняти з покинутими людьми на полуденних вулицях міста. Ріки ж – мов

тверді рішення, а не – непевні краплі, нерішучі краплі небесної барви.

От тоді-то й трапляється, невідомо як, ця пригода: що ми знов є частиною «життя» і що можна «забути».

Чи причина в тому, що тисячу років стоять на місці гори і плинуть ріки, та все одно «живуть»? Чи в тому, що такі тверді і трагічні рішення? Чи в тому, що нічого вже не хочуть, маючи все: повітря, блакитну імлу, сіру?

Отак і виявилося, що слід реабілітувати те, що часто колись говорили про «втечу в гори» люди, дорешти знищені життям.

І стала правдоподібною ця річ, що завжди мала перед тим присмак липкої безнадії; ця справа, пов'язана з образом людей, що забирають у нас життя: які не мають що зробити з часом, неодмінно зайнятих собою, вічно незадоволених людей.

Тепер найважливішою справою стали: люди щасливі. Тільки вони «живуть».

«ЖИТТЯ»

А потім, коли полагоджено справу з так давно вже вилученим з обігу поняттям «щастя», надійшла черга найважчого поняття, хоч усі його розуміють, черга м'якого слова: «життя».

Почалось усе так: день уже пахнув склистістю жовтня. Листя було жовте. Небо тепле й синє. Вулиці сірі.

З бару «Femina», вулиця Кармелітська, 37, долинав приспів танґа:

«…кого наше кохання обходить, якщо не тебе і мене; кому наше кохання зашкодить, коли обом нам так зле…»

В цю мить і без зрозумілої причини пані у м'якому драп-костюмі, як і кілька інших переходнів у цупких мелониках і світлих пальтах, пригадали собі, що «життя треба брати, поки можна» і що в кожного насправді життя недовершене, втрачені роки і невикористані можливості.

Саме так це формулювали, все те, що діялося з людьми в той скляний жовтневий день: що життя слід використати.

І це був початок довгого й важкого трактату про життя, зненацька знову потрібного, хоча могло здаватися, ніби все це справи відомі і давно вже полагоджені.

Сформульований цей трактат був стилем дешевим і загальниковим. Таким стилем звикли послуговуватися мрійники; люди, що «прагнуть досконалості»; люди, що вдосконалюються з метою дорівнятися в «переживаннях» з тими іншими, упривілейованими в ієрархії душі та її звивистих пригод; що з неабияким патосом і жестом, що аж вібрує від зворушення, відкривають речі давно вже відкриті й полагоджені.

(У наших життєвих умовах це переважно: перукарі, манікюрниці, кельнери – люди, приречені на чуже життя по протилежному боці вітрини).

У результаті такий стиль видобував тандетність життя, що неодмінно з'являється – так, ніби то її знак, – з перкалевою надією на щось, «що має настати».

Та так вже сталося, що тепер цей факт не будив ані гіркоти, ні зайвого патосу: в той час усі звикли розглядати безпорадність і бляшаний солод подій як подію самого життя.

ТРАКТАТ ПРО ЖИТТЯ: РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Досить вийти на вулиці, в бурштинові сутінки жовтня: тоді, між годиною четвертою і п'ятою пополудні, життя завжди «зламане», хай там що з ним діється.

У «*Salon de beauté*», вулиця Кармелітська, номер двадцять п'ять, манікюрниця – ніби з воску і з високою зачіскою, фасон ляльки 1924 року; перукарева зачіска підкручена та інтенсивно напахчена *mille-fleurs;* натомість власниця салону – досі ще повішена на стіні, сильно підретушована фотографія дами з 1900 року, з глибоко вирізаною талією і комірцем на китовому вусі, тисяча дев'ятсот найновішої моди.

Саме стояли солодкі, бурштинові сутінки в місяці жовтні, коли власниця Салону Краси на вул. Кармелітській звернулася до помічника, безцеремонно й супроти всіх відвідувачів, з безглуздим запитанням: а навіщо мені жити?

В цю мить, ніби у відповідь, гойднулася й заворушилася воскова манікюрниця під лілійовим абажуром і подала пані в сукні кольору *bleu* алюмінієву мисочку з водою для нігтів.

Після цього й перукар, галасливо і з фантазією, взявся підкручувати одну зачіску за другою, з особливою, пестливою дбайливістю пильнуючи фасону кожної окремої хвильки волосся, щотри сантиметри хвилька.

Натомість молодша перукарка, зі свого боку, взялася – з непоясненним поспіхом і нічим не обґрунтованим гармидером – впорядковувати і встановлювати бляшанки з хною чорною і коричневою.

Так здобувався на голос, на дешевому тлі з дамою і цупкими рядами бляшанок сорту хна, той факт, що таки є для чого жити на світі.

Та й чи могло воно бути інакше в цьому оточенні і за цих обставин?

І так починалось воно постійно. Питанням: «навіщо жити» починалося кожне окреме життя і осінній трактат про життя.

РОЗДІЛ ДРУГИЙ ТРАКТАТУ ПРО ЖИТТЯ

«А все-таки варто жити».

Так починався завжди другий розділ трактату й життя.

Тоді зазвичай літо, а липка, широка і груба матерія світу аж бродить від обітниць, запахів і можливостей. Вона поділена і розчленована на різного роду брили: брили грубі, обвислі й незґрабні; брили напружені й еластичні, як чекання; і пласкі, неважливі, анонімні плити металевих блях, і безпорадні, паперові обрізки широкої, певної себе, мало не спорзної з надміру певності матерії життя.

Усе це входить у пестливі й повні душі контури: тіл і персів; бур'янів, листя, мурів, пляшок та подій. І тоді є для чого жити на світі.

Алеями міських парків ходять тоді важкі торси з круглими персами; втискають в корсети з брокату тілистого та брокату кольору абрикосів широкі, безладні верстви і хвилі тіла. Цього тіла забагато. Тіло пахне широким листям літа. Бродить можливостями.

І тоді озираються за ними старі пані в опалих сукнях, особливо в ділянці грудей. І люди, які «не можуть жити».

І тоді можна бути певним, що всі перехожі думають про одне і те ж: що безповоротно проминає життя і такий єдиний, медвяний день, повен можливостей і тисяч обітниць.

Тоді завжди бронзова спека; світ є металевою і киплячою кулею спеки, а життя варте того.

РЕЧЕННЯ ТРЕТЄ ТРАКТАТУ ПРО ЖИТТЯ

Місяць жовтень, увесь із міді й самого екстракту сірості, здається, особливо надається для трактатів про життя. Він притягає і вабить у сіру околицю понять, можливо, тому, що такий подібний до своїх сласних, сірих і контемплятивних проспектів.

Й лише на цьому тлі було можливе і зрозуміле, і за цих обставин припустиме було банальне речення трактату: «Щоб йти життям».

(Життя може бути ніби чужа вулиця в давно і добре знаному місті. Будинки на такій вулиці, наприклад, мають гладенькі, квадратні фасади: будинки контемплятивні. Роги цих будинків легесенько, мало не оксамитово заокруглені. Є тут також балкони, кулясті й геть несподівані: на бічних стінах і непотрібно низько, майже при самому тротуарі: литки півкулясті, що виділяються зі стовбура стіни. А поряд може бути раптом сірий, шорсткий будинок-виступ неокресленого ґатунку мешканців).

О цій пообідній, вже сірій годині вулицею Кармелітською йде столяр стильових меблів Ш. з вул. Городоцької; дорогою на вулицю Театинську, де має дістати замовлення на кімнату для пані з кобальтової політури.

Кількома плитами далі йде пані в матовому бронзовому костюмі досконалих ліній, з матерії зернистої фактури і сповненої лагідної контемпляції, в капелюшку з м’якої повсті, докладно того самого кольору, що й вбрання.

Пані в матовій бронзі йде плинно, легенько колишеться на лагідно склеплених ногах, єднаючись кожним кроком в окремій задумі з однією сірою плиткою тротуару.

І видно, що з дому вона вийшла з планом довгого ходіння вулицями, випадковими, які трапляться.

Вулиця Кармелітська у Львові – це вулиця завжди сповнена пастельного солоду і ніби призначена для ходіння «без цілі». Уздовж одного її боку, майже на всю довжину, єднається просто з небом сірим чи небом синім цілісний і лагідний білий мур, сам – шмат сірого неба. Він вільний від фасадів будинків з прерізними вібруваннями душ, фасадів, що вводять у вулицю невизначеність настрою і врешті суцільну бентегу, яка зазвичай є частиною настрою.

Ходіння може бути безцільним, коли розумієм його феномен під кутом зору залагодження якихось окреслених справ життя. По суті, він завжди має мету, безсумнівний, навіть якщо не дозволяє до кінця повірити в певну прийняту, визнану й усталену потребу життя.

Чи не йдеться у цьому випадку, наприклад, про те, щоб «забути»? Забути, скажімо, про річ, яку неможливо виправити, спогад про яку огортає, як ріка і як непередбачувана пристрасть за кожної нагоди, на вид білого муру чи каштанів із хрому?

Пані в матово-бронзовому костюмі гарненька: шкіра в неї як з березової кори, натягненої на рожеву абрикосу, і прегарні карі очі. Перед нею здобуваються на голос – за співучасті сентиментальної вулиці Кармелітської – дешеві потреби й спокуси душі, яка постійно прагне «забути». Тоді надходять медвяні сутінки і стає так, ніби вже не можна йти далі.

Вулиця Кармелітська майже цілком позбавлена автомобільного чи гужового руху; не будучи артерією комунікації, що поєднує віддалені центри життя, вона є вулицею, що відповідає втомленим і розчарованим. Рідкісні авта мають постійну клієнтуру: жінок, що вирушають до пологового санаторію на вулиці Курковій, жінок, ошалілих від невловного й приховуваного ентузіазму на думку, що вже за кілька годин стануть матерями.

Пані в світлому пальті під каштанами зазирає до кожної автодорожки, що проїздить мимо. На її обличчі осідає легкий пил суму й солоду, і вся вона, як зім'ятий осінній листок.

О цій порі на вулиці ще кілька перехожих, що йдуть кроком поквапним і розсіяним. Така хода не дає ніяких можливостей: вона не дозволяє використати специфічного змісту вулиці, на якій тіла й сукні перехожих виділяють еластичність і щось наче як сенс життя. Ті кілька людей не хочуть – вочевидь – нічого, лиш чимшвидше здолати відстань вулиці: на ці пообідні години припадає ще цупкий розділ із заняттям чи повернення з канцелярій додому.

А з бару «Femina», Кармелітська, № 37, долинає приспів танґа, граного самозабутньо, весь місяць жовтень, що… «або все… або нічого…»

Тоді перехожі знаходять у собі цілі поклади досвідів, які беруться невідомо звідки і виглядають як коментар до тієї останньої житейської мудрості: або нічого… або все.

У цій формулі, поданій цього разу на текст танґа, нема, однак, алюзії до тупої, лопухової рослинності душі; надалі тут слід виключити ласу консумпцію подій і доль, або настрій «чекання на долю». І тільки прикра номенклатура, випереджена історією і випадками, нагадує в своїй незґрабності той час життя, коли ще

послуговувалися – для орієнтації – такими, наприклад, поняттями, як «чекання» чи «зречення».

Тим часом це речення означає щось зовсім інше: не менше і не більше, як останнє, «третє» речення про життя. Формулу, яка за інших обставин звучить: «Йти життям».

І нічого вже тут не зарадить, що речення це повторюється в рефрені бульварної пісеньки. Зрештою, всі відчувають, що і в ній ідеться про найповажніше життя, однакове за будь-яких обставин, хай навіть у дешевих спокусах настроїв…

Ось так наближаємося до кінця осіннього трактату про життя. Тоді завжди кінець жовтня, а жовте й іржаве листя пахне сирою фарбою і меланхолією завершених справ.

А коментар до цього речення повинен звучати ось як:

Коли людина вкладає всю пристрасть життя у справи вибрані, рідко коли знаходить те, що називаємо щастям. Адже тоді вона: 1) або «зламана», коли не настає те, що повинно настати; або 2) «має замало життя», коли настає все, що лиш може настати.

Кармелітська. Розтяглий присмерк жовтневого пополудня наповнює несподіваними склепіннями й випуклими, ледь сумовитими барвами цей сухий коментар до життя, завжди непередбачуваного; насичує сенсом і солодом плаский краєвид понять, якими знову закінчується один рік.

Сутінки були, як звично в жовтні, о цій порі. Пастельні й сірі, повні незбагненних заповідей були ті сутінки, в той час як з каштанів, мурів та облич опадав широким, зім'ятим листям смуток.

Проте сьогодні не зважали на цю першу, сентиментальну верству вечора. Сьогодні вечір

презентував ніби другу верству своєї матерії: незбагненні о цій порі року і в синіх сутінках проспекти, які складалися з речей шорстких; тверді, металічні аромати і безіменний запах ходіння, предметів, незношених суконь.

І повно на вулицях глинистого й грузького запаху; повно обітниць справ сирих і, як бур'яни, осоружних, що покликані дати те незбагненне щастя.

ЖОВТНЕВІ ВЕЧОРИ

У заокругленнях вулиць і тротуарів тим часом ростуть каштани; щойно тепер їх видно.

Вони вже червоні і тепло-жовті, і майже заслоняють блакить та сірість, з яких виліплений жовтневий простір. Щойно тепер їх видно: стоси теплої хромової фарби. Наріжжя Ґубернаторських Валів заокруглене. Ще далі: наріжжя Кармелітської та Руської. Саме там тепер шелестять пласкі, паперові маси ливкої міді і теплого хрому: каштани.

У такі вечори кожне помешкання пласке й ніби пісне. Вулиці натомість – немов фантастичні, мов несподівані зали, повні склепінь та еластичності тіл в русі, і того незрозумілого змісту, який завжди виникає при зустрічах.

Того мідного пополудня луснув казан фабрики металевих виробів «Gentleman» у Лодзі, «спричинивши смерть кільканадцяти осіб» (як то зазвичай повідомляють ґазети). І, безсумнівно, діялися у світі речі важливіші від того вечора, спроможні змінити саме життя. Тим часом ці каштани перетворюють людину на клапоть нікчемності, зім'ятий сутінками і запахом сірості, як жовтий листок.

У такі вечори не залишалося нічого іншого, як по кілька разів кружляти лагідною дугою сірого тротуару з жовтим каштаном. Дуга тротуару була як річ, що проминає безповоротно, якою треба скористатися як самим життям і як сірими сутінками з жовтими ліхтарнями.

Це була дивовижна і неоцінена подія, ніби зустріч, незбагненна у своєму значенні.

Аж коли нарешті поверталися до кімнат, де мешкаємо, – намагалися зрозуміти цю незбагненну подію, здатну наповнити цілий вечір життя. І тоді, геть несподівано, цей процес набував кшталту ось якого речення:

«Каштани були теплі від жовтизни. Вулиці – як оксамити з матової сірості й бурштинів. Наріжжя тротуарів були м'яко заокруглені».

Нічого більше не вдавалося розповісти, як оце, з тими наріжжями.

Ось так непромовисто випадає історія однієї з найбарвистіших подій цілого року.

ПОЧИНАЄМО ЖИТТЯ СПОЧАТКУ

Тим часом минає жовтень і настає прозорий місяць листопад. Тиша, липка і, як бур'ян, їдка, постійно лежить по фабриках. А ґазети повні шпальт про подальші скорочення.

То забирають людям млоїсті пахощі перкалю й муки, лагідний запах сукна; холодний доторк скла і сумовиту липкість нафти.

То позбавляють людей великого, еластичного простору і залишають їх у просторі покинутому, пласкому, як картопляне лушпиння.

Одночасно йдуть в ґазетах дедалі частіше анонси пологових санаторіїв: тіла жінок, як дерева, найрадше родять восени.

Так починається нова серія життя. І, як щороку о цій порі, і як звично, воно повне власних справ незрозумілої важливості, що заповнює час, хоч і не можна сказати, в чому та важливість полягає.

І, по суті, починається життя саме в тому місці, де його перервано кілька місяців тому: коли починається жовте, металеве літо і – як звичайно о цій порі – переривається контроль над долею, а люди сподіваються чогось від речей і справ готових, начебто завжди в певній кількості переховуваних і утримуваних для нас напоготові життям.

На цім починанні перерваної долі – так, ніби в міжчасі нічого не відбулося, – й закінчився рік, засвідчений датою 1933.

ПЛАСКИЙ ПРОСПЕКТ ЖИТТЯ

Між листопадом і весною, що хвилюється можливостями, забуттям і зеленню марки «Pelikan», – лежать іще три місяці пласких проспектів білості.

Ці три місяці не можна навіть брати до уваги: пласкі й невиразні – ось які вони є – і геть позбавлені перспективи, великого простору покинутих речей і кулястої глибини обітниці та можливості.

У цьому пейзажі немає і вже майже бракує людям барокових дерев листя; не реґулює життя й лопухове листя людських шаленств.

Цей дивний проспект життєвої паузи нічого вже не обіцяє. Тут відбувається щось цілком протилежне: раз розпочаті та ініційовані справи лежать у нас непорушно, скислі й сферментовані.

Тож можна хоч уже закрити хроніку періоду, про який ідеться.

Це був звичайний рік; у ньому повторилися, так ніби нічого важливішого не було в житті, всі банальні історії кожного року: хвилювання листя зелені й чекання; лакована спека і солод ходіння; рожеві брили квітучих каштанів і «розчарування»; кожен рік має свій власний план щастя і якусь пропащу справу, яка волочиться, як найзвичайніша подія, в сталий перебіг часу, в шерегу пригод таких, як: вулиці з людьми й ходіння.

Однак там, де перебуваємо тепер, в середині місяця листопада, світ стоїть біля верхівки своєї досконалості; він як монотонний солдатський марш, що вилискує мільйоном начищених ґудзиків.

Лаштунки пір року цілком відповідають тепер досконалості монотонних справ. (Двічі на рік повторюється ця сірість вулиць і неба: в середині листопада, як-от тепер, і десь під кінець квітня чи на початку травня, коли на асфальті з'являється перший пил).

Краплями листя (*terra rossa*, марка «Pelikan») опадає одночасно смуток, що його раптом виявляємо в досконалому, погодженому з життям прямокутнику.

І в кінці та остаточним підсумком трактату про життя виходило на те, що людина – це ваза для смутку, ніби для життя призначена й потрібна, і що все так і має бути. Цей смуток тепер був твердий і металевий – як колись переливчастий і делікатний. Тож і тепер, як завжди, все закінчувалося реченням, що, однак, варто жити…

Тобто нам відомий цей аромат і сенс щастя з освітлених вулиць, повних ніг, що ходять, і розмов; з буд, що відгонять сирістю гризького вапна, тупої глини і бляхи; з крамниць із цупко

сформованими, реґулярними стосами лагідного сукна чи безпорадного перкалю, і з усіх місць, де у великих кількостях нагромаджені предмети.

Скрізь там, де збираються громади й тлуми речей, відгонить еластичним й розтяглим, ні на що не подібним запахом життя. Є в ньому невилучний атом смутку.

КОМЕНТАРІ

Тим часом далі триває листопад.

А решта досвідів, життєвих проб і розчарувань, запущених в рух сірим пейзажем листопада, – знаходять підсумок у двох додаткових коментарях до життя. Стилем вони нагадують речеві речення систем, написаних на взірець геометричних, що вже не потребують ніяких лаштунків; речення, про які не відомо, за яких обставин і ким проголошувані.

Ось коментар перший:

Саме так лежить обіч себе, геть безсистемно, все, як у запрезентованій хроніці: листя і проби життя; щастя й каламутні краплі грубої матерії; ходіння без цілі, пристрасть до сірості й контурів, тих, що раз і назавжди.

Лагідно й рівномірно наповнює життя фактура подій.

По суті, це тягарі і фактури незрозумілого матеріалу життя; те, що називаємо: «речі й переживання»; тут реклама Odol стає продовженням випадку з квітучими акаціями.

Груба й липка матерія випадків має свої тверді секрети. Ті, що безпосередньо мають справу з матерією життя, – знають дорогу до барвистості.

«Треба знати приховані секрети матерії» – так звучить перший коментар до життя.

КОМЕНТАР ДРУГИЙ

Це ще не той роман, за яким допадає нас пристрасть, навальна й солодка, тоді, на самому початку року, в день зі сірим небом і вулицями, як сірі моря й небеса.

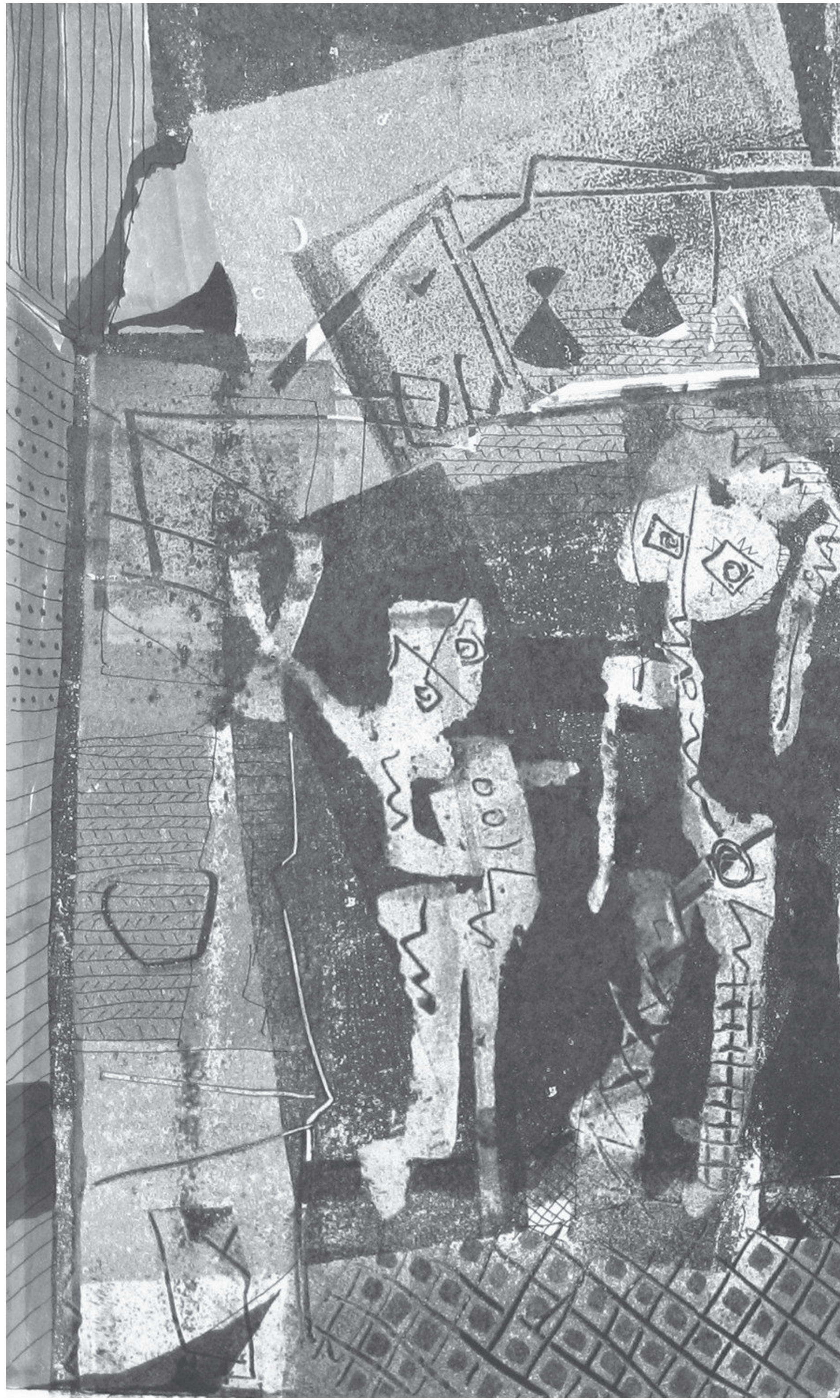
Та більш-менш так тлумачитиме життя будь-який майбутній романс: як хроніку, до якої належить усе, й де ніколи не може бути фабули і продовження.

Хроніці невідомі події, що були б важливіші за інші; для неї все однаково важливе й потрібне, адже все є частиною життя.

Хроніка не вирізняє гострих рогів трагічних доль, ані брил зречення. Тут усе відбувається по черзі, як продовження, і без ієрархії подій. Звідси ця монотонність будь-якої хроніки, звідси ці нестерпні подекуди повтори.

Життя – як хроніка: анонімна і непретензійна брила. Щойно при ближчому розгляді цю липку й розлізлу масу життя можна розкласти на: поодинокі долі та окремі справи; як розділяють брилу червневої зелені, що колихається на місці, – на окремі стебла і листя.

У будь-якому місці долю можна обірвати, а потім підхопити її заново: як хроніку року, перервану в листопаді, в місяць, ніби з мідної бляхи, сумної та фантастичної, «як саме життя».

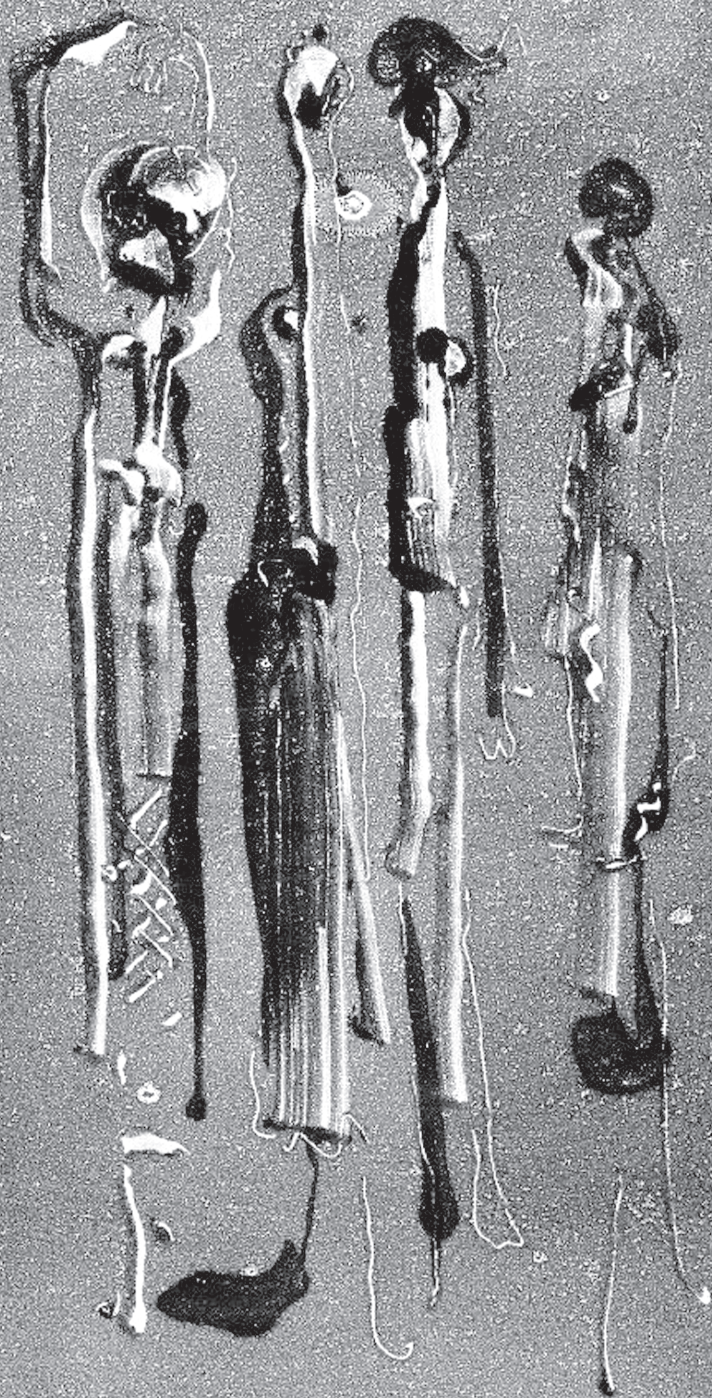

АКАЦІЇ КВІТНУТЬ

1932

НОВА ЛЕГЕНДА

ВИКРИТТЯ МАНЕКЕНІВ

Так воно почалося: безцеремонно і враз оголився механізм манекенів, урухомлюваних пружиною туги. Саме ця пружина була причиною того, що події дешеві й копійчані («життя»...) були немов солодка доля, а банальні зустрічі – мов пригода, барвиста і неповторна.

Так виявилося: всі історії – це «програні справи» і «втрачені роки»; всі історії «серць, розбитих назавжди» – все це просто було вирізано зі старомодного романсу, дешево і дуже смішно. Як заведені, пробували рухатися фігурки цупких панів у мелониках і еластичних пань з урізаною талією. Вони намагалися наблизитись одне до одного: в цьому й полягала головна подія життя. Фігурки видовжувалися на очах. (І це видовження талії й обличчя називали смутком; або: розчаруванням).

А потім настало щось дивне: ці барвисті справи життя, що їх досі називали долею, – почали нагадувати м’ясо, сире м’ясо яток, повне непередбачуваних пристрастей і неспокою.

Ці «фатальні долі» і «барвисті» – ці пригоди й зустрічі стали раптом як речі постійно неготові, мляві, з невиразним, солодкавим і впертим запахом; вони були як переквашене тісто і як липкий клейстер. Навіть люди здавались тепер ніби з липкого тіста, з тіста туги, зроблені, і так квасили свої пристрасті, як тісто.

Під пальцями розпадалася, достоту як непотріб-товар, довга і завжди сумна подія, що зветься «життя».

У той час зник з реклам і ламп міста задушливий фіолет; зникла фрескова червінь, що вплутує в незрозумілі й непередбачувані авантюри на вулицях без людей; зникла навіть патетична цитринова жовтизна, фантастична, як куби і як сталеві північні моря, – колір зречення.

У ґранатовім яблуку нічного міста проступив неон, червоний неон і блакитний.

Ця червінь і ця блакить були холодні, як сталь.

І холодна сталь запанувала в місті.

Так почалася нова легенда міста.

ПОТРІБНО НОВОЇ СИРОВИНИ

Туга – липкий матеріал справ життя.

І так само, як із життя, – з цілої продукції постановили вилучити липкі, глевкі і повні якихось м'яких, невиразних значень матерії.

Їхнє місце посіли великі краплі концентрованої сірості з різноманітними тягарами і настроями: була тут легка й меланхолійна сірість бетону, й міцна машинна сірість заліза; еластична сталь і фантазійна бляха, яка хоче вже тільки того, що є. Нарешті скло, недоладна крапля великої, безбарвної і холодної вже сльози.

Щойно з отих важких крапель сірості можна було видобути сконцентровані шиби речей – тверді й рішучі, як доля. У цьому світі репрезентувало меланхолійне місиво – потрібну в усьому краплю банальності й сентименту.

Але до складу нового життя увійшла також порцеляна – кругла й усміхнена – попри те, що мала в собі ще якийсь залишок безпорадності.

Ця опудалиста й нудна матерія світу входила у найдосконаліший етап свого життя: у вирі-

шальну для її доль епоху штучних каштанів. А це вже дорівнювало життю неанонімному й відповідальному, вже звільненому від розгнузданості подальших змін, з неймовірно емоційною монотонністю.

НОВІ МАНЕКЕНИ ЙДУТЬ

Тоді відкрили теж в людях душу матеріалів:
Душу безпорадної порцеляни.
Душу паперу і дерева.
Душу заліза. Душу бляхи.

Одночасно вийшли на вулиці міста ляльки з вітрин, різноманітні концепції ляльок. Тут жіноча голова з краплиною порцелянового смутку чи краплиною розпусності, як на замовлення все. Далі йшла лялька з напівробленою меланхолією, яку не слід аж надто поважно сприймати; така сама вона непевна себе, така сама безтямна, чи натягнути маску щасливості, чи, може, заграти сцену смутку в блідо-рожевій сукні? Ох, і ті шматки суконь вапнястої рожевості чи синьості належать до цілої тієї заплутаної справи з життям…

І була між ними й непевна, затрачена маска зі згнилих троянд і зелені (колись маска Тулуз-Лотрека, наново запрезентована Паскіним). І грушеве лице жінок Пікассо з очима круглими й лінивими. А всі ці торси, направо й наліво похилені, презентують – як подію незвичну і єдино важливу: волосся підкручене хвилькою по три чи чотири сантиметри, немає тут ні випадковості, ні примхи. Ось іде бляшане море волосся вниз і вгору, йде ритмом відміряним і, як доля, незмінним.

У цих хвильках навіть меланхолія була увібгана в лінії тверді та сповнені рівноваги: у брови, виведені чорною хною; в уста, олівчиком – марки «Chameleon» – прокреслені; у дві симетричні плями рожевості на щічках.

А поза цей невблаганний орнамент ліній і поверхонь не проникав ані єдиний атом розпусної матерії тіла. Ба більше: у твердих контурах, окрім тіла, лежала ще й так звана душа; вона увійшла без решти в цупкий орнамент, і тільки одна її крапля лишилася рухома: чорна, сіра, брунатна крапля очей.

І тоді важка крапля очей почала презентувати всі нюанси дорогоцінного матеріалу меланхолії.

РОЗДІЛ ПРО МАНЕКЕНИ: ПРОДОВЖЕННЯ

Папір цупкий і пласкиий, без проспектів. Папір сумний, як люди, що не можуть уже нічого порадити на життя; як біло-голубе молоко і як перкаль у великі рожеві квіти.

Дерево ж сумне, як можуть бути тільки безпорадні люди; люди нудні, які не вміють жити з нічого: з ґранатового повітря і самого життя.

Їх видно на вулиці і за вітриною фотографа. Після шлюбу вони замовляють фотографії: по десять штук і по дванадцять, для всіх родичів і собі на пам'ятку.

Вони знають: життя треба надолужити: все, що пристало життю і все у визначеному порядку і в належний час. (Про те, коли цей час надходить, – повчає саме життя, треба тільки покластися на життя).

Та всього ніколи не надолужиш: завжди ще залишається смерть.

ЩЕ КІЛЬКА ВИДІВ ЛЯЛЬОК

Душа заліза: душа паралельних, щасливих шин. Душа машин, сконцентрованих і ясних, чудових у болісним ході гвинтів і пружин. Люди з душею заліза йдуть крізь м'який і непевний пейзаж життя, не вплутані в задушливі справи долі.

Ті ж, що були подібні до бляхи, повторяли речення: хай буде все так, як є. Сіра бляха досвідчена.

А люди з душею порцеляни – ті були постійно здивовані і з усміхом безпорадності.

Близькими до порцеляни й паперу виявилися переважно жінки. Чоловіки ж були нібито споріднені з залізом та бляхою. Або з деревом, тупим і безпорадним.

КОРАЛІ, ЛІРИЧНЕ ІНТЕРМЕЦЦО

Порцелянові манекени вулиць обвішалися пістрявим опеpенням з коралів. Понад конусами грудей вибивався кулястий згук. Шелестив галас дерева, скла і сталі.

Цей металевий згук лежав на меланхолійній бронзі матерії в складках; на контемплятивній чорні оксамиту і на замислених матеріалах марки теракота.

Тим часом зникли з вулиць й вітрин червоні коралі, позривані з розпусних ста живих, теплих плечей. Немає й перлів, тихих, як сталевий день, і з відлунням меланхолії сірих морів. Нові коралі зі скла і сталі холодні; як чужа річ, і як життя, коли хочемо вже саме того, що є.

В металевий згук занурюються жінки. Так поринала колись Леда в пестливий лебединий

пух; так вплітаються жінки Макса Ернста – сліпі, м’ясисті й брутальні – у бляшані пера птахів, сліпих і монументальних, як ідеї.

Тепер дозволяли пестити себе холодними металами і твердим тихим склом жінки з холодною душею порцеляни.

Чим є оксамитові м’ясисті перли, монотонні, як саме життя, коли можна мати клейноти зі скла, повного можливостей, зі скла, що може бути солодкою таблицею шиби й коралом? Чим є задушливі сльози смараґдів й рубінів із власним, невідомим нам ближче життям, сповненим тягарів землі та її смутків?

Двадцятого лютого 1932 року ґазети повідомили про закриття найбільшої у світі копальні діамантів у місцевості Кемберлі, Канада: з причини несприятливої кон’юнктури на діамантовому ринку.

Так-от з’ясувалося, що діаманти непотрібні. І що непотрібні оксамитові сльози перлів; смараґди й рубіни, які ведуть дуже складне, незалежне від нас життя.

Тимчасом штучні коралі наповнили вітрини крамниць. Штучні коралі можуть бути згідно з тугою кожного з багатьох днів життя.

ЯБЛУКА, ПОМАРАНЧІ Й ЦИТРИНИ

Досі не розуміємо фруктів. Бачимо в них місиво, матерію примхливу, шумку й делікатну (як із фруктової м’якоті виточені були жінки Ренуара, намальовані червоним піґментом яблука).

Тимчасом яблука мають приховану душу. Ні помаранчі, ці кулясті простори, не є тим, за

що ми їх маємо, ні цитрини, ці істоти з холоду і склистої рідини.

Кулясті фрукти, по суті, не подібні самі до себе: до дослівності матерії, до її брутальної розпусності та неокреслених забаганок.

І саме тепер виявилося, що блискучий лак і масна лискуча фарба радше надаються на тіло фруктів, аніж м'яка та липка матерія. Фрукти з фарби і лаку презентують душу фрукту: солодку кулястість.

Отак виявилися непотрібними м'ясисті фрукти з тілами, повними бентеги.

А на крамничних вивісках поряд із фруктами – круглими краплинами блакитного лаку – дивляться людські фігури. Усміхаються синьою фарбою неба з тих липневих полуднів, коли навіть небо з лаку, твердого й холодного.

Так увійшли в життя холодні й лискучі фрукти лаку.

ТАРІЛКИ І СКЛЯНКИ

Тоді також виявилося, що ми досі не розуміємо й душі холодних істот зі скла і порцеляни.

П'ять разів на день склянки й тарілки вводять у товариство людей, в порядок людського життя і його сірої події.

А поміж тим вони стоять у кредендсах; лежать на стелажах і полицях, чекають на ті чверть години, коли людям потрібна їхня холодна душа: солоду й повноти кулястого контуру.

І невідомо вже, чи цей контур – з краплиною рівноваги на почеканні – то лінія прозорої порцеляни в повітрі, чи, може, саме блакитне і нескінченне повітря, що застигло до білої кулястості?

У лініях столового начиння на мить залишається великий простір, струшує холодний пил своєї великості, кулястості і йде далі, кам'яний і трагічний, важкий від нових можливостей.

І, можливо, в цьому й полягає важливість непретензійного столового начиння і його доля на світі.

Адже звершилося те відкриття в час, коли виникала легенда про «геометричні події життя».

ГОРИ, ДЕРЕВА Й МОРЯ

Побачені здалека – гори, як сумні яблука ґранату, як сливи. Вони – країна самотня і патетична.

Зблизька – це купи безпорадної землі, порослої банальною зеленню дерев.

І розпусні, як бур'яни гір, ростуть дерева. Під гострими, повними туги й незадоволення кутами викидає з себе вертикаль стовбура важкі, барокові брилі галуззя і листя, стоси зелені й барви. Дерева в зелені виповнюють увесь простір м'ясистим, розпусним неспокоєм.

Тим часом незмінно течуть ріки: тисячі літ; рівномірно колихаються моря. Моря і ріки не розростаються, як бур'ян; не розливаються, як глина чи туга, що переливається, як брила зеленого дерева.

Море живе згідно з числом сім; море живе у твердих сірих ночвах землі. І воно повне всього.

І згідно з числом сірого моря і ритмічного сполоху рік живе бетонне море вулиць, і бетонний пейзаж мурів: рослин зі стовбурами, і гілками з вертикалей, і еластичних горизонталей.

Під лагідним, ніби згідним з життям кутом, росте пейзаж вертикалі й горизонталі; міцний, повний і насичений рівновагою прямих кутів. Сіра рослина мурів і вікон виповнює подіями пласке поле днів.

У цьому пейзажі прилягають одна до одної долі людей, як тверді роги велетенської багатостінної брили, насуваються одна на одну, проникають і розходяться – з відміряними проміжками часу – остаточно й безповоротно. Як хвилі сірих морів і ясних рік.

У цім пейзажі немає місця на нікому не потрібні руки й серця.

Тут завжди є що вдіяти з непотрібним серцем і зайвими двома руками.

АЛЕ НА ПЕРИФЕРІЯХ ЖИТТЯ…

Десь, на периферіях життя, ще можна було занотувати простори висотою в один, два, аж до тьох поверхів. Вечорами такий простір ішов суто на висоту освітлених крамничних вікон і зачинявся одночасно з крамницями о годині сьомій, на самому початку ґранатової, задушливої ночі.

У кобальтовому мороці він діставав голос ще раз, потім: випорскував довкола жовтих скляних квітів ліхтарень. Тоді він був пласким кружечком і фатальною можливістю… Пестив задушливою меланхолією, мугикав далеким проспектом речей програних назавжди і якихось далеких справ, які завжди ще можуть статися.

Потім, в половий день, укотре виявляли, що скляні квіти ночі – це старосвітські ґазолінові ліхтарні, але й далі чекали на нечувану зустріч. Так проминало тут життя.

У ЦЕНТРІ ЖИТТЯ

А в центрі світу тим часом усе відбувалося згідно з гордим ритмом монотонності. Росло класичне місто: чудове дерево вертикалей і горизонталей.

По вінця наповнився світ сірим холодом, як дорогоцінною матерією. А життя розвивалося без перекислих, рудих бур'янів пристрасті і без теплих, молочних бур'янів туги. І не було вже для цього життя відповіднішого взірця, ніж: фігура прямокутника.

І навіть такі переживання, як туга, втома і тверде зречення, мали свої взірці у сірих фігурах: в еліпсі, колі й квадраті.

Туга напружена до чогось і замикається у своїй лагідній еліптичній дузі; втома занурена у свою матерію, і тому повна густої, непорушної монотонності, як коло; а зречення тверде й ніби раз і назавжди – як квадрат.

Зник зі світу сирий і неконтрольований рух: навіщо пересувати речі й ноги, коли в будь-якому місці є все, що може бути? Вулиця, як небо, сіра й жовта. Потім знову кобальтова, як небо. Людина чекає. Сіра річ чекає. Жовте сонце висить із цього боку, і з другого.

І вже потому, коли все закінчилося, здобувається на голос душа світу в отакому, наприклад, факті: щодня, так, ніби в міжчасі нічого не сталося, на вулицях встановлювалася певна кількість ніг, урухомлених задавненим питанням: як жити? Так, ніби в міжчасі нічого не сталося.

Так відкрито душу світу: непорушність.

ЗАНЕПАД

НЕПОТРІБ ЗАЛИВАЄ СВІТ

…Аж з'явилися в продажу штучні й дешеві продукти. І, як завжди, речі найменш важливі – ці непоказні витвори теж були першою ознакою якихось перемін.

Вони залили ринки, як червоні пелюстки відквітлих каштанів, що засипають тротуари, і так, як настирлива каламутна туга заливає життя нудних людей.

З виробами цими діялася дивна річ: вони двоїлися і множилися до нескінченності, так, ніби взаємно запліднюючись. Їх було вже забагато на світі, а вони все одно множилися далі, дедалі подібніші один до одного, з фантастичністю на замовлення, з простотою на замовлення, за шаблоном.

І неможливо вже було стримати розгнузданого, дикого виробництва непотребу. Всі вироби на ринку мали одну ціну: десять ґрошів за штуку будь-якого товару, штука – 10 ґрошів.

А дістати можна було: шнурівки, чорні й коричневі, по 10 ґрошів пара; десять носовичків – справжній батист – за злотий. Можна було дістати: столики для кактусів; плетені дротяні підставки під праску; прилади для швидкого й надійного зав'язування краваток; прилади для швидкого заселяння голок; для накручування волосся – за п'ять хвилин готово: а понад усім цим – танґо: «Ревека», «твоє кохання», «осінні троянди», «кажеш, що кохаєш»… за якихось лише 10 ґрошів.

А товар цей поширювано з такою гіркою серйозністю і з таким полум'яним патосом, що

непотріб, здавалося, відіграє єдину роль в житті, незамінну. Просто світ став на добре зашнурованих черевичках, чорних і брунатних.

Під ліжками щойно померлих людей стояли мешти, які, здавалось, іще ходили, мешти чорні, мешти брунатні.

ПЕРКАЛІ ЗДІЙМАЮТЬСЯ…

А по складах з готовим одягом громадилися стоси дешевих перкалів, тонких, із візерунками у великі квіти чи смуги. Візерунки ці були витримані у вульґарних та одночасно казкових кольорах, як-от: калиново-червоний, фіолетний і трав'янисто-зелений; або: блакитний, жоржиново-червоний і помаранчевий.

Перкалі ці були цупкі й сухі, без м'якоті. Часом вони незґрабно пробували щось інше: пробували уподібнитися до м'яких шовків чи м'ясистих оксамитів, та навіть їхній полиск був плаский і цупкий, без життя.

А ще цупкішими були шевіоти: вони ламалися гострими краями, просто-таки розсипалися на кутасті площини. І жоден барвник не тримався цупких ниток матеріалу, аби зробити його еластичним солодкою розв'язністю, або холодною задумою кольору. Кожен барвник відторгався від тих шевіотів, як сухе вапно, і звідти брався їхній сумовитий і невиразний вигляд.

Цілковито вийшли тепер з обігу: соковитий оксамит, хвилястий шовк і пестливе сукно. Далі зникли такі кольори, як еластична осіння бронза, холодна й фантастична коралова червінь; солодка сталева сірість.

До крамниць з матеріями заходили цілими зграями порцелянові жіночі ляльки з вулиць.

Штовхаючись, галасливо й шелеско викуповували вони з нечуваним поспіхом усі перкалі в квіти і всі смугасті шевіоти.

Світ залив непотріб, витвори вторинні, побічні продукти речей холодних і скомпримованих; викривлені маски, що відірвалися від свого взірця і постановили вести самодіяльне, легке і не зобов'язане до нічого життя.

Так усе життя залив непотріб: карикатура світу вертикалей і горизонталей, який умів бути солодким, як жовтнева сірість, чи патетичним та піднесеним, як відхід і як єдина подія на все життя.

ІНТЕРМЕЦЦО: КАВА

А в далекій Бразилії, на Яві і на Суматрі скидали в кобальтове море мільйони кілограмів кави, три мільйни дев'ятсот тисяч кілограмів у році 1932.

На кілометрових брунатних полях із мідним кружечком у повітрі – тверднуть сірі овальні тільця кави. В них залягає оксамитна текучість, гірка, як сірий жовтневий день, і завжди оповита запахом чужих міст, в яких видно, мов уперше, ходіння.

Каву п'ють сірими вечорами із жовтими світлами і вечорами, коли знову щось пропало. Але кави не п'ють ні мурини Бразилії та Каліфорнії. Ані білі з фабрик Європи. Каву п'ють лічені тисячі по всьому світі між сталевими морями Півночі і кобальтовими водами Півдня. Тож навіщо цілі кілометри куща, який може бути, ніби людина, непотрібний?

Та кава – не бур'ян, дошкульний і розбуялий. Кава – це мільйони твердих, реґулярних

овалів аромату – це фігури солодкого еліпсу. Тих краплин овалу не можна тлумачити як звичайний бур'ян, а тому їх пестять млосними долонями муринів, аби потім віддати у дар кобальтовому морю.

Каву слід втримати на світі.

ПОДАЛЬШИЙ РОЗДІЛ ЗАНЕПАДУ: ШУКАЮТЬ ПРИГОД...

Нараз це почалося знову: почали шукати пригод на вулицях міста. Шукали нехитрих зустрічей, і знову єдино важливих; хотіли знов бути тільки для когось; чекали на незвичайні долі: знову мала повернутися вся банальна, м'ясиста «барвистість життя».

Тоді реабілітували певний ґатунок людей, неактуальний в епоху героїчної сірості: людей, зайнятих наполеглими пошуками щастя; людей зі «зламаним життям», і таких, які «не вміють жити без людей», навіть упродовж одного вечора.

(В їхньому житті досвід нічого не означав; не виконували своєї ролі розчарування, які існують для того, аби викрити «щастя»).

В їхнім житті якась одна справа квасна, як розгнуздане й недобре тісто; аж поки така людина уподібнювалася до отруйного бур'яна, перерослого і набридливого, і на всіх викидала з себе безцеремонно перекислі стебла і в'юнкі пагони своєї історії та липке листя «переживань».

Такі люди знов увійшли в обіг.

І нараз знову сидять за столами і під стінами напружені панове в чорному і в мелониках, і еластичні дами з сумними видовженими таліями. І знову вичікують дня, коли «усе ще може статися».

Тут і там ще плентались по світі: сірий колір, тверде рішення, доля зречення; але ці речі й справи тепер лише будили розчулення своєю безпорадністю серед липких забаганок, що переливаються, як тісто.

На їхнє місце в життя повернувся увесь непотрібний баласт безцільних і заокруглених жестів, що наслідували сірі, героїчні жести життя.

Але ці рухи і ситуації були легкі, як різнобарвні кульки, і безвідповідальні: з такими випадками навіть не можна рахуватися, хоча вони й подібні до дивної пригоди життя.

АКАЦІЇ КВІТНУТЬ…

КОЛО ЗАМИКАЄТЬСЯ

І все, що тепер прийшло, звідтіля взялося, що таким досконалим і непорушним, таким раз і назавжди стало життя.

Виявилося, що люди не можуть довго зносити героїчної монотонності. Надто трагічним був сірий орнамент днів, позбавлених чекання і спогадів.

Надто закінченим було все і надто плановим, і не було вже що робити на світі. Старі справи знову стали потрібними.

Десь чекала сировина. Тяжка, соковита, їдка.

У тропічних бронзових країнах. У гарячому піску Каліфорнії. У горах сірого Уралу і Скандинавії з туманами густими, як бруньки, що заквітчують усе і заслоняють пелюстками сірого серпанку.

Десь чекали долі. Кольорові, немудрі, але єдино важливі.

А там, де вбога і пласка земля не могла видобути з себе багато фантастичності – там чекали: глевка глина, пісний пісок і безбарвна жорства. І хоч невиразні і без усіх можливостей – були й ці матеріали як подія.

У сховку чекали справи незнані і знову прирікали все, як і вперше. І всі повернулися до «життя».

АКАЦІЇ КВІТНУТЬ...

Нараз розквітли на Ринку акації. А потім наповнили всі вулиці сумовитим запахом можливих речей, які не сталися.

Саме був червень, один із трьох місяців з липкими запахами, які гублять наші руки і наші серця. Листя було м'ясисте і дуже зелене. Зелене тіло листя виповнювало цілі вікна й цілі дні.

Потім долучилися липи, що пахнуть усім: безіменна історія таких квітувань.

Так знову почався час великих і важливих подій: подій сумних і фатальних з подекуди незрозумілою важливістю. Це ті «фатальні зустрічі», «нещасливі кохання»; сумне щастя – недосяжне – і однак «щастя». І знову квітнуть акації.

Такі події втягають в околиці, звідки не можна вже так легко вернутися; де всі можливості лежать великими стосами, як листя на одній галузці, і квіти; де ліхтарні – «скляні квітникарні», або «фрукти зі скла», а сіра шкіра вечора – як синя атмосфера чужих міст.

У цих околицях невідоме щастя. Там людина заплутується в людей і не може вже жити без них, і не може вже жити із ними.

ОСІННІ РОЗМОВИ

Потім настали місяці полових сонць і мідного листя.

На блідих вулицях заносило гіркотою смажених конфітур і листяного запаху.

А цей запах дивним чином нагадував вреґульовані долі і впорядковані життя.

Потім почалася серія розмов без кінця, незрозумілих, як «саме життя».

Стосувалися ці розмови осіннього листя, якому потрібно сірих дощів і солодких тихих серпанків, аби пожовкнути; темою були ті солодкі сірі дощі і протяглі оксамитові серпанки, що оповивають собою зеленувате ще і вже слабке листя, аж поки воно не скорчиться під сумом сірої імли.

Тоді також звернули увагу на незвичайні справи, які досі оминали; наприклад, що те саме листя в сірій імлі ще зелене, але іржавочервоне у хромовому світлі полудня; що сірі мури біліють від тиші на олов'яному морі неба, і що вони легкі, як пачки пухнастого паперу з прямокутниками целулоїду в дні з синім небом; і як наслідують тільки мури з бетону.

І ці розмови заступали недвозначно делікатні й дуже важливі справи, які мали бути саме тепер і невідкладно залагоджені: любовні зізнання і з'ясування; незрозумілі щастя; і цю так ніколи й не владнану справу: як жити?

І, по суті, нічого не робилося. А здавалося, що робиться багато: все, чого можна досягнути в житті.

І нараз люди відчувають відповідальність за життя: це відбувається з ними подібна річ, як із листям, що виточує тепер твердий і так ніби відповідальний запах.

І так це починається знову: з життя приходять речі й долі. Поширюються подробицями різних ситуацій, очікуванням і розчаруванням; наростають несподіваним сенсом й округлістю.

Так реабілітували життя: солодкий непотріб, що починається – завжди – з «розбитого серця», а закінчується твердим рішенням: «жити», званим за старосвітською, вельми зужитою термінологією: зречення.

КАРТОПЛЯНІ ПОЛЯ

Маленькими цупкими квітками пахне картопля.

Лілійові та білі поля картоплі пахнуть солодко і ледь сирувато, як глина. І самі, ніби з цупкого перкалю у дрібні, трохи розхристані квітки.

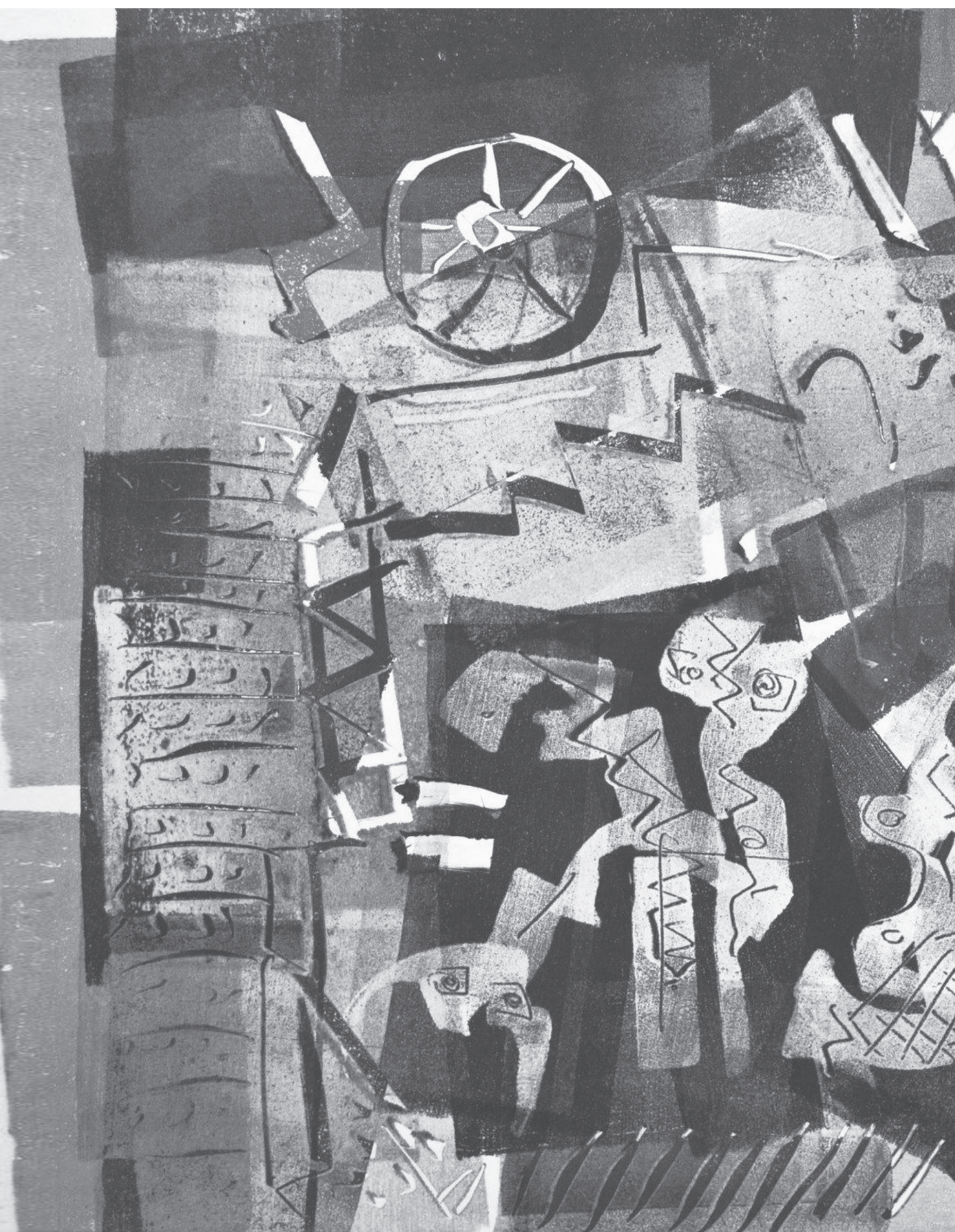
І добре, що лілійові та білі лани картоплі пахнуть перкалевою нудьгою. І що події та сировина бубнявіють нудьгою.

В усьому світі чекає липкий матеріал нудьги; чекає своєї долі. Як фантастична мідь, і як соковите залізо, і як звичайний, дослівний матеріал глини, з якої можна виліпити людину.

Липка сировина життя чекає своєї долі: ще є що робити на світі.

Треба тільки підняти життя, що лежить скрізь великими стосами і наростає.

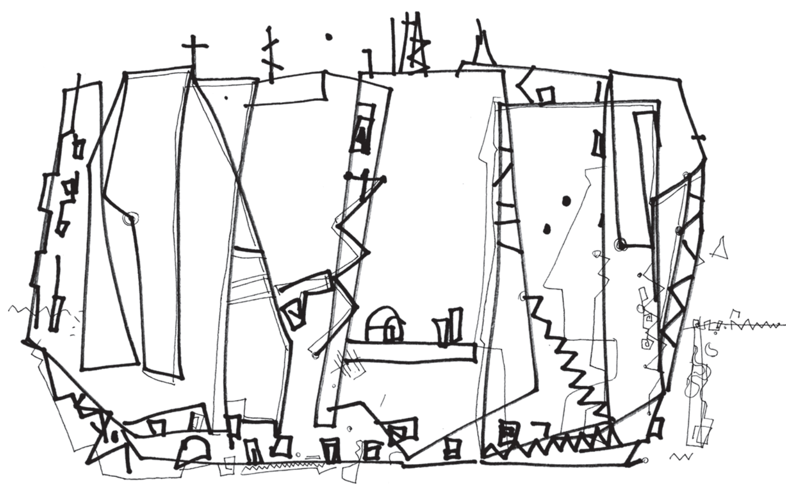
Наростає: як молодик. Набирається соків бур'яну, перекислих, що беруться невість звідки: з блакитного повітря? З банальних зустрічей? Із занепащених днів і речей?

БУДІВНИЦТВО ЗАЛІЗНИЧНОЇ СТАНЦІЇ

1931

1.

Страшенно багато простору в світі. Простору непотрібного, безпорадного.

О, простори пласкі, повільні. Нудні, як лугом шурована, велика підлога з дощок; як круглий краєвид календарної неділі з людьми, що десь заподіли, на кілька годин, свою долю. І гуляють.

І простори нудні, як люди з утраченим життям. Простори важкі: як життя без долі.

Простори, що видушують великі, порожні сльози. І не призначені ні для кого.

Забагато простору на світі. Треба щось робити з опудалистим простором світу.

2.

Шмат поля, на якому постане нова залізнична станція, наразі обліплений лілійовими будяками і жовтим жовтцем.

Жовтець і будяки пахнуть солодкавою нудьгою перкалю, або ж білого перкалю і перкалю квітчастого.

Простором, що пахне перкалем у великі червоні квіти, йдуть ноги. Ноги в чорних і жовтих черевиках; ноги поквапні, що попирають землю; ноги, напоєні солодом землі й важкі, як щастя.

Що вони роблять у просторі? Ох, треба скоротити на третину, скоротити на половину непотрібну довготу світу. Але кроки волочать тільки далі – волочать на півметра далі кулястий тягар світу, лису матерію світу з програною справою життя і невідомою другою справою смерті.

Зупинімось на місці. Як дерева.

Дерева нічого не знають про страх і нічого про смерть.

Дерева живуть, як у чотирьох стінах; як у зменшеному просторі вулиці чи кімнати.

Будуймо вулиці й будинки. Людям потрібні вулиці. Людям потрібні стіни. І вікна, й балкони.

Будуймо станції. Станції з рівнобіжними рейками, рейками, що обіймають світ. Станції ділять весь світ на відстані.

На полі із жовтим жовтцем і водянистими лілійовими будяками ще немає рейок. Немає стін. Немає балконів і вікон.

3.

На три кілометри віддалі від будівництва лежить земля.

Непотрібна, паразитарна, дика земля.

Росте розпусно, як бур'ян; великим громаддям, що зветься: гори. Нікому не потрібна, ні для чого не придатна земля.

А тут, де має бути станція, тільки криве, вихудле поле з жовтим жовтцем і лілійовими будяками, і нема густої чорної землі для ровів. Отож треба пересувати цілі кубики брунатної і чорної землі, землі, що нічого не каже, туди, де вона може стати потрібною.

Хто сказав, що в цьому є якийсь сенс? Навіщо пересувати річ з одного місця на інше? Що взагалі відбувається в світі, коли щоденно пересуваємо стільки-то й стільки речей?

Але тут ніхто не питає. Люди волочать залізні тачки, навантажені брунатною і чорною землею. Люди – це воли, це коні, це верблюди.

Люди пестять цілою шкірою тіла розжарене залізо візків і липко розтяглу землю. Люди

беруть і кладуть, делікатно й пестливо, на худе поле із жовтим жовтцем землю, що липне до неба й до тіла.

Легко, витанцьовуючи, просуваються залізні тачки з брунатною і чорною землею.

А шкіра голих трапецій спин вилискує бронзово, як пахуча деревна кора. І бронзове, криве коріння рамен і рук видирається з жовтої глини повітря і хапається за розжарені колиски з заліза як за єдину й остаточну річ у житті.

Спека, як кора – бронзова. Спека у 40 градусів й більше. А на шматку поля з перкалевими квіточками нічого немає – тільки залізні колиски землі. Вони як щастя, найбільше, яке завжди є найбільшим нещастям життя. Вони як доля, якої чекаємо. І як пласкі миски на давніх єгипетських рельєфах, повні дорогоцінності для переможця чи бога.

50 000 кубиків землі завезли на будівництво нової станції.

Потім перед станцією здіймаються велетенські трапецевидні тіла з брунатної землі і землі чорної, яку волочать за довгі три кілометри аж сюди.

А стрічка і метр випробовують і поважають душу трапецієвидних тіл землі, встановлених людьми у безвідповідальний шмат поля зі солодко-перкалевими квітками. Люди ж вигладжують кожен непотрібний кубічний сантиметр насипів; полірують, як скло і як делікатний ламкий корал, полірують брунатну й липку, тупу й безмовну землю.

Цей шмат безпорадного простору, ще донедавна обліплений жовтим жовтцем і будяками, – стане потім державою твердих ровів і фантастичних рейок. І тоді зможе дати еластичність втомленим рукам і ногам, яким нікуди йти.

Так закінчується розділ про сировину землі та її долю за будівництва залізничної станції.

4.

Керівник земляних робіт.

Він є керівником земляних робіт. Вони вже не називаються окремим іменем. Ім'я тут неважливе.

Він контролює. Він підраховує зміни. Він квапить.

Далі, людиська… далі… далі…

Щодесять хвилин – кілометр шляху. Щопівгодини – зміна. Іноді – то навіть на 20 хвилин йде одна зміна.

І майже щогодини наростає новий шматок рову і новий шматок насипу.

Швидко… швидко… швидше гони …

Як морська піна, легко, витанцьовуючи, сунуть залізні візки, навантажені землею, глинистою й липкою; як сльози, тяжкою землею. Як прозора морська піна – так легко.

То рови, тепер ще дикий шмат поля, чекають мірила і стрічки. І фантастичні орнаменти залізних шин чекають на біг повільним простором, на кулястий біг двох паралельних холодних ліній. І мури прагнуть вертикалі.

Це вони велять підганяти, квапити, витискати з кістки щирець, аж люди чорніють, схожі до висхлої деревної кори, і як в турботі, що може тягтися вже до самої смерті.

О, з полів, що пахнуть перкалем, видобути оксамитові рівчаки, що вилискують вертикаллю і горизонталлю стін! І вулиці: орнаменти з мотивом сірості, орнаменти з мотивом солодкої меланхолії.

Не кожен це зрозуміє; рови і шосе мусять бути як доля, що стається єдиний раз у цілому житті. Кожна стіна рову і ріг кожного рівчака спалахують, як кольорова пригода серед нудного поля з лілійовими будяками.

Гладенькі, як оксамит, повинні бути рови, і, як сірий день у жовтні-місяці, оксамитові. Еластичними, як туга, – рейки; твердими, як трагічний рішенець, – сірі мури.

І стається так, що шкіра рук, які чекають, шкіра цілого тіла й оксамитова шкіра рову заходяться дрожем, коли зустрінуться якось випадково.

Перша зміна… друга… двадцять третя…

40 градусів спеки, 8 годин праці і двадцять три зміни…

Що 20 хвилин зміна: рекорд! Рідкісний рекорд.

На полі з лілійовими будяками виростають рови; квітують насипи; світ наповнюється лискучими рівчаками і твердими незгинними рейками, як тверда ріка і як трагічний рішенець.

Серед світу рівчаків і рейок перекочується велетенський живіт; переростає самого себе, як величезний, кулястий, шорсткий бур'ян.

Світ вертикалей і горизонталей, і змін візків із землею здіймається монументально довкола людського тіла, важкого, як жовта, збовтана з водою глина.

5.

Існує окремий світ сировин. Світ матеріалів масних, липких, грузьких.

Час є такою сировиною: клейкуватою, брудною, глевкою сировиною.

Час – це обважніле тіло нудьги і тіло монотонності.

Інженер, задіяний на будівництві станції, будь-який інженер переробляє сировини. І прикру матерію часу. Тоді постають мури, вулиці й пасажі.

Дні інших людей покришені на ряхтливі краплі зустрічей, на барвистий пісок слів. Ніби з нічого барвисті вази зустрічей і доль.

Інакше зі світом холодних вертикалей і горизонталей. Вони сталі. Вони витворюють надійний простір. І вони ніби з усього: як брила зречення, яка також з усього.

Дуже поволі росте вертикаль і горизонталь. Дуже поволі ростуть мури і розростаються, як липкий листок лопуха, здіймається куляста сірість повільності: кожну цеглину довго приміряють до іншої, і кожну зміну цеглин до іншої; виліплена оксамитом терплячого вапна і довго пещена.

Цеглини всі однакові. Цеглини – це куби, забарвлені на червоно.

Усі цеглини мають міру 27 на 13 на 6 сантиметрів.

Із цеглин виростають мури. Мурам, що наростають, відомі тільки дві туги: вгору, до жовтої кулі сонця; як дерева і трави; і вниз, куди йдуть тягарі, всі потомлені речі, і наші речі, коли усе в житті вже пропало.

Ці дві туги – вертикалі постійні: як сонце, темрява, як життя.

Повільність неготових мурів називається: нудьга. Цей вид нудьги мають у собі дерева, трави й життя. А також люди, що мають справу зі світом повільних матерій. (Серед усіх геометричних фігур цей вид життя репрезентує прямокутник: у ньому повторюється солод квадрата і кожного тижня, і саме звідти береться його видовженість.)

Цю душу повільних мурів має в собі інженер. Душу вічної вертикалі.

На периферіях такого зростання дні – як без долі; марґінальні й безвідповідальні; без ваги, до порожнястих цеглин подібні.

А все, що в них діється, може бути чимось зовсім іншим.

6.

Існує особливий світ сировин.

Світ матерій масних, розлізлих, опудалистих.

Сировини чекають своєї долі.

Лежать по цілому світі велетенськими громадами. Як бур'яни. Липкі, грузькі, в'язкі і з тяжкого чекання важкі на підйом.

Сировини прагнуть бути числом і фігурою. Сировини чекають міри й контурів: це їхнє призначення й доля.

Тіло сировин грубе і безпорадне: шмат сірого велетенського тягару, що доводить до сліз, як велика, жовтим лугом шурована підлога, і як життя без долі.

Але душа сировин дуже делікатна і фантастична. Треба тільки видобути приховану душу матерії.

Є глина липка і в житті затрачена.

Цемент сірий, гризький і ніби з нічого.

Оксамитове вапно, сповнене терплячості.

Бляха, досвідчена й сумна, як людина, що вже каже: хай буде в житті те, що є.

І залізо тверде, як трагічні долі.

На всіх будівництвах можна відкрити приховану формулу їхньої душі.

7.

Глина. Глина важка й безпорадна. Як щастя, або як нещастя. Глинясто-золотий – це колір програних справ, так само, як цитриновий –

колір холодного зречення. Ми з глини: раз запущені в рух, наші руки й ноги опадають потім по сто разів і по тисячу разів в одне і те ж місце; одна річ у нашому житті програна – і вже ціле життя програне.

З липкої сировини глини випалюють цеглу; кутасті куби, згідно з мірою і числом: 27 на 13 на 6 сантиметрів завбільшки, чия червінь є твердою і ледь цупкою червінню.

Цеглини ясні і сповнені скляного звуку; тверді й рішучі; як зайняті люди; речеві люди, яких хочеться порівняти з цупким цвітом круглої, червоної жоржини.

Випечені цеглини неподібні до глини: цеглини – це ясна й прозора душа тістуватого, глевкого, безнадійного тіла глини.

8.

Бетон. Бетон замішують зі слизького цементу і сірого, заблуклого уламку монотонності.

Далі приходить жорства, тіло безпорадне й сумне, як кухонна каша.

Також вода, що зв'язує порожні зерна жорстви, піску й цементу, вода теж безбарвна і не подібна до нічого.

Тож і бетон мусить бути нудний, як зужите щастя. Коли бачиш бетон – сльози навертаються.

Таке-то тіло. Зате душа бетону, як звичайно, дуже делікатна і фантастична:

Понад кулястою землею нависають бетонні крокви: одна, дві, сотні й тисячі крокв; йдуть вулиці з пасажами і тротуарами з бетону. І місто повне сірої матерії, що болить, як нескінченні пласкі поля з лілійовими будяками. І як усе життя.

Оксамитовий день у жовтні-місяці. Небо безіменно-небесного кольору, як суто тоді, коли все вже втрачене. А листя мідне і, як мідь, меланхолією еластичне. Проспект же, мури й тротуари сірі, як вечори блідих ліхтарів.

Сірість бетону. Мідь листя. Неназвана небесність неба.

І справа сірості, мідяності й неба, розіграна в овальному салоні осені.

Починається вона так: колір небесно-синього полотна, колір усіх можливих іще справ викладає вулиці, і тоді ще все може статися.

А коли ніхто не приходить – тоді на людей спадає меланхолія, великим, барвистим листям програних справ. Тоді з дерев спадає мідне листя, що пахне протягло. Так ніби душу засипає мідь.

Сперта до бетону мурів і тротуарів, чекає сірість. Проглядає в проспекті, як у великому й сумному морі.

Бетон нудний і гризький, як бур'ян. Але сірості потрібен бетон. Сірість жовтня не може жити без бетону мурів, склепінь і тротуарів.

Сірість пахне, як ходіння. Іржаве листя пахне життям. Тоді раптом видно, як і вперше, червоний прямокутник трамвая, як він плине і світиться гарячою цинброю. І тоді нічого немає на довгих вулицях; тільки цей прямокутник цинобри.

Шелеска мідь у сірості густа від справ життя.

Яка зухвала й банальна соковита зелень літніх дерев: цинічна реклама старих меблів, вивішена у патетичному краєвиді сірої сталі. І набридлива ця зелень, як людина без долі.

І виявляється, що тільки меланхолійна мідь придатна до листя в пейзажі сірих рослин – мурів.

Сірість потрібна для життя. Сірість жити не може без бетону. І так стається, що на жовтневих вулицях бетон уже не є тягарем і безпо-

радною істотою, на сам вид якої робиться боляче, як від поля з перкалевими квітками. Оце в місті знайшли фантастичну душу бетону, формулу його прихованого життя: вулиці, мури й пасажі.

При будівництві залізничної станції також знайшли формулу його життя. На всіх будівництвах можна її віднайти.

9.

Сумна бляха даху.

Великі тихі таблиці скла у вікнах.

Здивовані пічні кахлі: зелені, жовті, червоні квадрати кахлів.

Й кутасті дошки підлог та футрин.

Усе це наповнює ще непевною рівновагою душу перкалевих полів: як перше приладдя заповнює порожні кімнати, де ще відгонить порожньою мокрістю свіжих фарб; як перша пригода і тягар долі дають сталість кулястим кімнатам часу.

Потім, коли вже є кімнатами, – кімнати чекають своєї долі: меблів. Чекають на горизонталь столів і креденсів, на вертикаль крісел і шаф.

І щораз густіше ростиме дивовижна рослина з ліній горизонталі й вертикалі, геометричне дерево з поверхонь і контурів, стін і меблів, пропорційне й класичне.

Аж поки не наповниться вщерть це місце, призначене для перкалевих лілійових квіток. І щойно тоді світ стане кулястим; щойно тоді світ готових речей, зосереджених і випестуваних мірою, буде кулястим. І, як куля, монументальним та досконалим.

Тепер вже можна обійняти його твердими пестощами лискучих рейок: соковитою сірістю ходу, одного на багато днів життя.

Перший день. Другий. Сьомий.

10.

А коли уже все готове і викінчене на перкалевому полі з непевними квітками лілійового і масляного кольору – надходить розділ скляної мелодії життя.

Речі готові і справи завершені бринять склом і меланхолією. Все, що має сталі контури і постать прямокутника чи куба, сіре від суму; бо ж воно вже раз і назавжди.

Тому-то огортають скляною меланхолією сукні по шафах; меблі з тужливого червоного дерева, виставлені під стінами; долі осягнені і життя досвідчених людей.

У готовій станції вони бринять меланхолією; стіни, вже непорушні, сягнули визначеної міри; рови, метром вигладжені; рейки, бездоганно рівнобіжні, в тому числі на заокругленнях і дугах; і душі людей, для яких це марне місце, призначене для лілійових будяків і жовтця, було долею впродовж трьох місяців.

Відтепер уже нічого більше не додасться в цьому просторі з дешевою рослинністю: тут переробили перкалеву нудьгу життя: безпорадне й монотонне тіло матеріалів; тут знайшли приховану душу часу, липкого тіла монотонності: тверді речі, події і щастя.

А за тиждень, або за місяць через нову станцію вже будуть проїздити лискучі вагони. Зупиняться ненадовго, переносячи людей з одного місця в інше, як нікому непотрібну землю туди,

де вона стає потрібною. (Люди постійно і завжди чекають своєї долі: як матеріали, обважнілі й масні).

Ці вагони однакові до міліметра. Такі фантастично однакові, як можуть бути тільки числа. І сірість.

А врешті-решт виявляється, що монотонність – це доля і призначення, яких люди чекають усе життя. Від тяжкого чекання важкі на підйом і сповнені безпорадності: подібні навіть у цьому до сировин і грубих матерій.

Ось короткий розділ в історії людської туги за числом і монотонністю.

11.

Хвала сировинам шорстким, липким, масним. Їм усім, розкиданим по цілому світі, як млосні бур'яни, їм, що чекають своєї історії та долі.

Похвала непередбачуваним полям, безвідповідальним полям з перкалевою лілійовою рослинністю, з великим лопуховим листям нудьги.

Похвала життю, схожому на великий, бур'янистий листок нудьги і на сиру брилу масної глини і гризького цементу.

Це з них беруться речі, що вилискують гладінню та мірою; речі, що пахнуть свіжою твердістю, еластичністю металів й ходіння.

Закінчена залізнична станція висловлює хвалу всім розгнузданим, тістуватим і, як нудьга, глевким сировинам; усім матеріям, що пішли на будівництво.

Стоїть жовтень-місяць, і будівництво залізничної станції добігає кінця.

Зміст

З питань замовлення та придбання книг просимо звертатися:

Видавництво «ДУХ І ЛІТЕРА»

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
вул. Волоська, 8/5, корпус 5, оф. 210, Київ, 04070, Україна

Телефони: +38 **(044) 425-60-20**,
+38 **(073) 425-60-20** (Lifecell)
+38 **(097) 425-60-20** (Kyivstar)
+38 **(050) 425-60-20** (Vodafone)

E-mail: **duh-i-litera@ukr.net** – відділ продажу
litera@ukma.kiev.ua – видавництво

Сайт та інтернет-книгарня: **www.duh-i-litera.com**

Надаємо послуги «Книга-поштою»

Друк та палітурні роботи:

МайСтер
КНИГ

м. Київ, вул. М. Кривоноса, 2Б,
тел. (044) 353 2514
e-mail: info@masterknyg.com.ua
www.masterknyg.com.ua
Свідоцтво про реєстрацію ДК № 3861 від 18.08.2010 р.